

‘โครงการวิจัยระบบหนังสือหมอนเวียนฯ’
และ
‘การจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี ๑๐๐ แห่ง
ในเมืองหลวงกรุงเทพฯ’

ณ ห้องมีตติ้งรูม ๒ (แปลว่าห้องประชุมพบปะ ๒)
ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ กรุงเทพฯ
วันเสาร์ที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๒ เวลา ๑๓.๑๑ - ๑๖.๕๙ น.

คนไทยทุกคน
ควรมีโอกาสได้อ่านหนังสือ
เท่าเทียมกัน

(3)

‘การจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี ๑๐๐ แห่ง ในเมืองหลวงกรุงเทพฯ’

งานเสวนา

‘โครงการวิจัยระบบหนังสือหมุนเวียน
ในโรงเรียนประถมขนาดเล็ก’

และ

‘การจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี ๑๐๐ แห่ง
ในเมืองหลวงกรุงเทพฯ’

ณ ห้องมีตติ้งรูม ๒ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์
วันเสาร์ที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๒

(4)

โครงการวิจัย 'ระบบหนังสือหมุนเวียนฯ'

กำหนดการ

เวลา ๑๓.๑๑ น.

- เสวนา ‘การจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี ๑๐๐ แห่ง ในเมืองหลวงกรุงเทพฯ’
นำเสนอโครงร่างวิจัย แนวคิด วิธีการ และประโยชน์ของการจัดตั้งห้องสมุด-
หนังสือดี การเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาล กับหน่วยงานรัฐ โดย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑนา วงศ์ศิรินวัฒน์ (หัวหน้าโครงการ)
คุณงามพรรณ เวชชาชีวะ (ที่ปรึกษาโครงการ)
คุณมกฏ อรฤดี (บรรณาธิการบริหารสำนักพิมพ์ผีเสื้อ)

เวลา ๑๕.๑๑ น.

- เสวนา ‘โครงการวิจัยระบบหนังสือหมุนเวียนในโรงเรียนประถมศึกษา’
แลกเปลี่ยนข้อปัญหา อุปสรรค ความสำเร็จ ความล้มเหลว และประโยชน์
ของระบบหนังสือหมุนเวียน วิธีพัฒนาแนวคิดการอ่านแห่งชาติ โดย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑนา วงศ์ศิรินวัฒน์ (หัวหน้าโครงการ)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จินดา จำเริญ (ที่ปรึกษาโครงการ)
อาจารย์ทิพภา ปลีหะจินดา (มหาวิทยาลัยบูรพา : นักวิจัยร่วม)
อาจารย์เสาวนีย์ พิทยานุรักษ์ (ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแหลมแท่น)

เวลา ๑๖.๕๕ น.

- จบการเสวนา

(6)

โครงการวิจัย 'ระบบหนังสือหมุนเวียนฯ'

โครงการวิจัย ‘ระบบหนังสือหมุนเวียนในโรงเรียนประถมขนาดเล็ก’

แนวคิดและการดำเนินการ

ทำอย่างไรให้เด็กอ่านหนังสือมากขึ้นด้วยงบประมาณเท่าเดิม เพื่อกระจายหนังสือไปสู่เด็กได้ทั่วถึง

กระบวนการของระบบหมุนเวียนหนังสือ นับเป็นเรื่องสำคัญ เพราะไม่ใช่การแลกเปลี่ยนกันอ่านปกติธรรมดาเหมือนคน ๔ คน แต่เป็นกระบวนการใหญ่ อาศัยความสัมพันธ์รอบด้านขององค์ประกอบดังต่อไปนี้

บุคลากรห้องสมุดโรงเรียน ทำหน้าที่ เป็นผู้รับผิดชอบเรื่องหนังสือ กำหนดกิจกรรมการอ่านของเด็กในรอบ ๓ เดือนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เด็กในโรงเรียนของตนใช้ประโยชน์จากหนังสือแต่ละกองกันได้เต็มที่ บรรณารักษ์จะเป็นเสมือนที่ปรึกษาด้านการอ่านของเด็กอย่างใกล้ชิด และเป็นผู้กำหนดกิจกรรมที่จัดร่วมกันในการแลกเปลี่ยนหนังสือ

กิจกรรมแลกเปลี่ยนหนังสือ เป็นกุศโลบายสำคัญประการหนึ่งในระบบหนังสือ-หมุนเวียน โรงเรียนต้องกำหนดเป็นวาระสำคัญในแต่ละภาคเรียน ให้เด็กทำกิจกรรมร่วมกัน และอาจจัดกิจกรรมระหว่างโรงเรียนทั้งสอง เช่น การแข่งขันกีฬา ฯลฯ ไม่เพียงระหว่างเด็ก ๆ แต่รวมถึงผู้ใหญ่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้าน ตำบล ก็จะแนบแน่นใกล้ชิดยิ่งขึ้น

การผสมผสานกันระหว่างชุมชนท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่น ผู้คนในหมู่บ้านหรือตำบลใกล้เคียง การระแວดระวังภัย ทั้งด้านธรรมชาติและภัยอื่น ๆ อาจถือเป็นโอกาสที่จะดึงหน่วยงานราชการอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย อาทิ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น กล่าวได้ว่า ในการแลกเปลี่ยนหนังสือ

ของโรงเรียนเท่ากับการยกหมู่บ้าน ๒ แห่ง มาพบปะกันอย่างเอื้อเพื่อเกื้อกูล และมีประโยชน์ร่วมกัน

นี่คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนที่ไม่จบสิ้น หรือขลุกอยู่แต่ในห้องเรียน แต่เป็นการเรียนเพื่อรอบรู้อย่างกว้าง เรียนรู้โลกและชีวิตข้างนอก ผู้กมิตร์กับคนอื่น พร้อมกับได้ความรู้ใส่ตัว ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับห้องสมุดโรงเรียนก็บังเกิดขึ้น โดยอัตโนมัติด้วยวิธีการดังกล่าว เมื่อชาวบ้านและชุมชนเห็นดีเห็นงามกับกระบวนการนี้แล้ว ก็ยอมขอความร่วมมือสนับสนุนได้ไม่ยาก

ในช่วงที่รอรัฐบาล โรงเรียนทั้งหลายลองมาคิดทำวิธีง่าย ๆ ด้วยงบประมาณเท่าเดิม เพื่อให้เด็กของเรามีโอกาสอ่านหนังสือเพิ่มขึ้นอย่างน้อย ๔ เท่าของที่เป็นอยู่

ข้อสำคัญ รัฐบาลต้องกำหนดนโยบาย แนวทางปฏิบัติ ตั้งเป้าหมายชัดเจนจริงจัง และดำเนินการให้เด็กชั้นประถมศึกษามีอุปนิสัยชอบอ่านหนังสือตั้งแต่วันนี้ เพื่อว่าในอีก ๑๕ ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะเริ่มเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมการอ่าน

วิธีการคือ ถ้ามีงบประมาณซื้อหนังสือโรงเรียนละ ๕,๐๐๐ บาท มีโรงเรียน ๔ แห่ง แทนที่เด็กแต่ละโรงเรียนจะได้อ่านหนังสือเพียง ๕,๐๐๐ บาท ก็นำงบประมาณทั้งหมดมารวมกันเป็น ๒๐,๐๐๐ บาท แบ่งหนังสือเป็น ๔ กอง ก. ข. ค. ง. มอบให้แต่ละโรงเรียนครอบครองโรงเรียนละ ๓ เดือน เด็กจะมีหนังสืออ่านเพิ่มขึ้น ๔ เท่า ด้วยงบประมาณเท่าเดิม และระหว่างดำเนินการวิจัยก็จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ประเมินความสามารถของเด็กก่อนและหลังการวิจัย เมื่อ 'หมุน' หนังสือ คือ โรงเรียน ๒ แห่ง นำหนังสือกองของตนมาแลกเปลี่ยนกัน โดยจัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ และส่งเสริมการอ่านไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้ ยังกระตุ้นให้ครูบรรณารักษ์ และผู้อำนวยการ กระตือรือร้นและมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการอ่านของนักเรียน

ขณะนี้กำลังดำเนินการระบบหนังสือหมุนเวียนในโรงเรียนประถมขนาดเล็ก จังหวัดชลบุรี จำนวน ๘ โรงเรียน เขตชนบท ๔ โรงเรียน และเขตเมือง ๔ โรงเรียน ได้แลกเปลี่ยนหนังสือไปแล้วหนึ่งครั้ง ประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

ผู้รับผิดชอบ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มัทนา วงศ์ศิรินวัฒน์	หัวหน้าโครงการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จินดา จำเริญ	ที่ปรึกษาโครงการ
นายมกุฏ อรฤดี (บรรณาธิการบริหารสำนักพิมพ์ผีเสื้อ)	ที่ปรึกษาโครงการ
อาจารย์ทิพา ปลีหะจินดา (มหาวิทยาลัยบูรพา)	นักวิจัยร่วม

ได้รับเงินสนับสนุนจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ดำเนินการตั้งแต่ ตุลาคม ๒๕๕๑ - ปัจจุบัน

(ดูรายละเอียดและความคืบหน้าของโครงการได้ที่ <http://www.bflybook.com/BookSharingSystem.aspx>)

โครงร่างวิจัย ‘การจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี ๑๐๐ แห่ง ในเมืองหลวงกรุงเทพฯ’

แนวคิดและการดำเนินการ

ทำอย่างไรให้เกิดห้องสมุดและดำเนินงานได้ทันที ขณะที่มีปัญหาพื้นฐานเรื่องการอ่านของคนในชาติ และในเมืองหลวงกรุงเทพฯ สาเหตุหนึ่งก็คือ ไม่มีห้องสมุดมากพอ และสำนักพิมพ์ที่ผลิตหนังสือดี ๆ กำลังจะหายไป เพราะไม่มีคนอ่านหนังสือดี หรือไม่มีที่วางหนังสือดีในร้านขายหนังสือ เพราะหนังสือดีมักขายไม่ดี เมื่อนำปัญหาของสำนักพิมพ์ดี ๆ มาเชื่อมโยงกับการตั้งห้องสมุด ๑๐๐ แห่ง เข้าด้วยกัน จึงเป็นที่มาของโครงการวิจัย ‘ห้องสมุดหนังสือดี ๑๐๐ แห่ง ในเมืองหลวงกรุงเทพฯ’ ประกอบด้วยห้องสมุด ๒ ระบบ

๑. ห้องสมุดในร้านหนังสือให้เช่า

๒. ห้องสมุดในมัลติมีเดีย

ห้องสมุดในร้านหนังสือให้เช่า ในกรุงเทพฯ มีห้องสมุดหนังสือให้เช่าอยู่แล้ว วิธีนี้จะทำให้คนอ่านหนังสือดี และใช้งบประมาณน้อยที่สุด ไม่ต้องซื้อตึก ไม่ต้องสร้างอาคาร ไม่ต้องหาสถานที่ ไม่ต้องเช่า ไม่ต้องจ่ายเงินเดือนบรรณารักษ์ เพียงจัดระบบร้านหนังสือให้เช่าซึ่งมีพื้นที่ มีคนดูแลอยู่แล้ว นำระบบไปให้ จัดสถานที่ ตู้หนังสือ หานหนังสือ แล้วให้ร้านไปจัดระบบให้เช่าเอง หนังสือดีนี้จะให้เช่าราคาถูก เช่น สมมุติว่าให้เช่าหนังสือนวนิยาย ราคาประมาณ ๑๐ บาท ในเวลา ๓ วัน หนังสือดีเช่าได้หนึ่งสัปดาห์ คิดค่าเช่าเพียง ๓ บาท เนื่องจากคนที่จะซื้อหนังสือเหล่านี้มีน้อยอยู่แล้ว เพราะคิดว่าไม่ใช่สิ่งจำเป็น หรือว่าเกินความจำเป็น ตรงที่อ่านแล้วเครียดเกินไป ก็จะได้มีโอกาสอ่านโดยไม่ต้องซื้อ ส่วนร้านให้เช่าหนังสือก็มีรายได้เพิ่มขึ้นจากหนังสือซึ่งรัฐบาลให้ยืม

ผลประโยชน์อื่นๆที่ตามมาคือ หนังสือดีซึ่งแต่เดิมหาที่วางไม่ได้ในร้านหนังสือ ก็จะมีโอกาสเผยแพร่สู่ผู้อ่าน ขณะเดียวกันร้านหนังสือให้เช่าก็อาจทำหน้าที่เป็นผู้ขาย หากมีนักอ่านสนใจสั่งซื้อหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งที่อยู่ในรายการหนังสือดีที่ให้เช่า นี่อาจจะเป็นวิธีการเกื้อกูลผู้ตั้งใจผลิตหนังสือรายเล็กให้อยู่รอด

จากนั้นก็นำระบบหมุนเวียนที่ได้ทดลองวิจัยมาใช้ คือ แทนที่จะมีหนังสือกองโต อยู่ในร้านหนึ่งร้านซึ่งไม่มีพื้นที่มาก ก็จัดหนังสือให้ครึ่งหนึ่ง ประมาณ ๕๐๐ เล่ม อยู่ที่ร้านประมาณ ๖ เดือน อีก ๖ เดือน ๕๐๐ เล่มนี้จะหายไป และมี ๕๐๐ เล่มใหม่ เข้ามาจะเกิดหนังสือใหม่ขึ้นตลอดเวลา ห้องสมุดในร้านหนังสือให้เช่า หรือที่เรียกว่า 'ห้องสมุดสาขา' จะมีหนังสือใหม่ให้ยืมตลอดเวลา เป็นวิธีการที่จะทำให้คนในประเทศนี้ มีโอกาสอ่านหนังสือเพิ่มขึ้น และมากขึ้น

ห้องสมุดในมัสยิด การจัดตั้งห้องสมุดสาธารณะที่เหมาะสม ควรอยู่ในแหล่งที่ ประชาชนเข้าไปใช้บริการได้สะดวก จัดระบบการเก็บรักษา ยืม คืนหนังสือได้ มีผู้ดูแล *ทางเลือกหนึ่งของระบบห้องสมุดสาธารณะในสังคมไทย* คือ การจัดห้องสมุด ในชุมชนทางศาสนา เนื่องจากชุมชนลักษณะนี้มีความเป็นชุมชนตามธรรมชาติ เป็นที่ รวมของสมาชิกชุมชนที่มีเป้าหมายและความศรัทธาเดียวกัน มีกิจกรรมรวมหมู่ชน สม่าเสมอ และสมาชิกมักเป็นผู้มีจิตสาธารณะ ในประเทศไทยมีชุมชนทางศาสนาที่ เข้มแข็งอยู่มาก เช่น ชุมชนชาวพุทธในวัดและสถานปฏิบัติธรรม ชุมชนชาวคริสต์ ในโบสถ์ หรือชุมชนชาวมุสลิมในมัสยิด ซึ่งล้วนมีคุณลักษณะเหมาะสมในการจัดตั้ง ห้องสมุดสาธารณะของชุมชนทั้งสิ้น

การเลือกมัสยิดเป็นต้นแบบของห้องสมุดชุมชนศาสนาเพื่อการวิจัย เนื่องจาก มีบุคลากรพร้อมและดำเนินการได้ทันที อีกทั้งกระจายเครือข่ายไปยังจังหวัดต่างๆ นอกกรุงเทพฯ ได้ง่าย

ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีมัสยิด ๑๕๕ แห่ง ซึ่งมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของ ชุมชนชาวมุสลิม พัฒนาคูณธรรมด้านศาสนา รักษาวัฒนธรรมอิสลาม ส่งเสริมการ- ศึกษาทั้งด้านศาสนา สามัญ และวิชาชีพ พัฒนาคูณภาพชีวิตแก่ปวงสัปบุรุษในทุก

รูปแบบ มัสยิดเป็นหน่วยงานหลักที่ประสานนโยบาย และประสานงานระหว่างชุมชนอิสลามกับหน่วยงานของรัฐทุกระดับ ทำให้มัสยิดเป็นสถานที่เหมาะสมยิ่งที่จะทดลองจัดห้องสมุดสาธารณะสำหรับชุมชน

ห้องสมุดทั้งสองระบบนี้ ใช้งบประมาณเพียงการจัดระบบ และค่าน้ำส้วม ไม่ต้องใช้งบประมาณสถานที่และบรรณารักษ์

การวิจัยนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับหน่วยงานราชการอื่น ๆ เช่น

กระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวงกลาโหม, กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงสาธารณสุข, กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวงแรงงาน, กระทรวงวัฒนธรรม, กระทรวงการคลัง, กรุงเทพมหานคร, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ผู้รับผิดชอบ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มัทนา วงศ์ศิรินวัฒน์	หัวหน้าโครงการ
นางสาวงามพรรณ เวชชาชีวะ	ที่ปรึกษาโครงการ
นายสมศักดิ์ เสินดาโอ๊ะ (ประธานเครือข่ายมุสลิมสตูด)	ที่ปรึกษาโครงการ
นายอรุณ บุญชม (ประธานกรรมการ คณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพฯ)	ที่ปรึกษาโครงการ

โครงการวิจัยใหม่กำลังเสนอสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
(โครงการวิจัยทั้งสองนี้จะไม่ใช้งบประมาณสำหรับจัดซื้อหนังสือของสำนักพิมพ์ผีเสื้อ)

(14)

โครงการวิจัย 'ระบบหนังสือหมุนเวียนฯ'

แผนงานวิจัยห้องสมุดชุมชน
โครงการวิจัยเครือข่ายห้องสมุดสาธารณะเอกชน :
ห้องสมุดสาขาในร้านเช่าหนังสือ

ชื่อแผนงานวิจัย

(ภาษาไทย) แผนงานวิจัยห้องสมุดชุมชน

(ภาษาอังกฤษ) Community Library

ชื่อโครงการวิจัย

(ภาษาไทย) เครือข่ายห้องสมุดสาธารณะเอกชน : ห้องสมุดสาขาในร้านเช่า-หนังสือ

(ภาษาอังกฤษ) Public Library Network : Library in Book Rental Shop

หน่วยงานหลัก

บริษัท สำนักพิมพ์ผีเสื้อ จำกัด

หน่วยงานสนับสนุน

๑. หน่วยงานการผลิตหนังสือดี มีสาระ
๒. ผู้ประกอบการ และสำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือดี
๓. ร้านเช่าหนังสือในชุมชนเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

ประเภทการวิจัย

การพัฒนาคอลง (Experimental Development)

คำจำกัดความ การพัฒนาคอลง (Experimental Development) เป็นงานที่ทำอย่างเป็นระบบ ใช้ความรู้จากการวิจัย และประสบการณ์ที่มีอยู่เพื่อสร้างวัสดุผลิตภัณฑ์ และเครื่องมือใหม่ เพื่อติดตั้งกระบวนการ ระบบ และบริการใหม่ หรือเพื่อการปรับปรุงสิ่งต่างๆ เหล่านั้นให้ดีขึ้น

คำสำคัญ (Keyword) ของการวิจัย

ห้องสมุดสาธารณะ ร้านเช่าหนังสือ

ความสำคัญ ที่มาของปัญหา และทบทวนวรรณกรรม

การอ่านเป็นรากฐานสำคัญของชีวิต เป็นวิธีการหลักที่จะสร้างสังคมคุณภาพ รัฐบาล โดยเฉพาะหน่วยงานด้านการศึกษาของทุกประเทศ จึงต้องมีนโยบายด้านการอ่านและการจัดการระบบหนังสือที่ชัดเจน นโยบายการศึกษาของรัฐบาลชุดปัจจุบัน แลงลงเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๑ กำหนดไว้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต รวม ๘ ข้อ นโยบายข้อแรกคือ การปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ โดยปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารจัดการ ปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ และระดมทรัพยากร เพื่อการปรับปรุงการบริหารจัดการศึกษา ปรับบทบาทการศึกษานอกโรงเรียน

เป็นสำนักงานการศึกษาตลอดชีวิต โดยจัดให้มีศูนย์การศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ตลอดจนส่งเสริมการกระจายอำนาจให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อนำไปสู่เป้าหมายคุณภาพการศึกษา และการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นคุณธรรมนำความรู้อย่างแท้จริง และนโยบายข้อ ๘ เร่งรัดการลงทุนด้านการศึกษา และเรียนรู้อย่างบูรณาการในทุกระดับการศึกษาและชุมชน รวมทั้งเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตในชุมชน โดยเชื่อมโยงบทบาทสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการให้ความสำคัญ และเพิ่มเติมกรอบการปฏิรูปการศึกษาให้รวม “การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย” เพื่อเติมช่องว่างที่จะช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้ระบบการศึกษาของประเทศเดินไปสู่ ‘คุณภาพทางการศึกษา โอกาสทางการศึกษา และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคม’

สิ่งสำคัญของ ‘การศึกษาตลอดชีวิต’ คือ การให้คนเข้าถึงหนังสือได้ง่าย และมีโอกาสเท่าเทียมกัน วิธีการหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนมีโอกาสอ่านหนังสืออย่างเท่าเทียมและทั่วถึงคือ การจัดห้องสมุดสาธารณะ อย่างไรก็ตาม การสร้างห้องสมุดในเมืองแต่ละแห่งต้องใช้งบประมาณมาก โดยเฉพาะการสร้างในแหล่งชุมชนที่คนเดินทางไปถึงได้สะดวก แต่การดำเนินการห้องสมุดมีรายจ่ายต่อเนื่องระยะยาว เช่น การจ้างบรรณารักษ์ บำรุงดำเนินการและค่าใช้จ่ายสิ้นเปลืองอื่น ๆ ดังนั้น ทางออกหนึ่งที่น่าจะใช้ได้คือ การคิดสร้างระบบห้องสมุดสาธารณะแบบอื่น นอกจากรอคอยให้มั่งบประมาณเพียงพอเพื่อสร้างห้องสมุดเต็มรูปแบบ

นอกจากแหล่งที่คนจะเข้าถึงหนังสือได้แล้ว ประเภทและคุณภาพของหนังสือที่ได้อ่านก็เป็นประเด็นสำคัญที่ละเลยมิได้

ตลาดหนังสือของไทย แม้มีหนังสือใหม่ออกวางตลาดในร้านหนังสือจำนวนไม่น้อย ข้อมูลเมื่อปี ๒๕๕๐ : มีหนังสือใหม่ ๑๑,๔๕๕ ชื่อเรื่อง หรือเฉลี่ยวันละ ๓๑.๔ ชื่อเรื่อง (สมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑) ส่วนใหญ่เป็นหนังสือบันเทิงคดี หนังสือที่มีฉบับเท็งคดีมักขายได้น้อย มีคนอ่านน้อย

บางเล่มไม่มีขายในท้องตลาด โดยเฉพาะสำนักพิมพ์ขนาดเล็กไม่อาจแข่งขันด้านราคา และจากระบบการฝากขายซึ่งสำนักพิมพ์เป็นผู้รับความเสี่ยง ยอดจำหน่ายหนังสือในปี ๒๕๕๐ ประมาณ ๑๘,๐๐๐ ล้านบาทนั้น ๖๒.๘% มาจากสำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ ๒๕% มาจากสำนักพิมพ์ขนาดกลาง ส่วนที่เหลือ ๑๒.๒% มาจากสำนักพิมพ์ขนาดเล็ก อีกทั้งระยะเวลาการวางหนังสือบนชั้นของหนังสือใหม่โดยเฉลี่ยสั้นเกินไป โดยเฉพาะหนังสือของสำนักพิมพ์ขนาดเล็ก รวมทั้งร้านหนังสือขนาดเล็กก็ดำเนินธุรกิจอย่างยากลำบาก การจัดมหกรรมหนังสือประจำปี ทำให้ผู้อ่านซื้อหนังสือจากร้านหนังสือลดลง เนื่องจากรอซื้อในงานเพราะมีส่วนลดมากกว่าและมีของแถม ประเทศไทยไม่มีกฎหมายควบคุมการตั้งราคา และการลดราคาหนังสือ กลไกการตลาดเหล่านี้มีผลอย่างมากต่อรสนิยม และอุปนิสัยการอ่านของคนไทย คำสัมภาษณ์ของอำนาจ รัตนมณี เจ้าของกิจการร้านหนังสือขนาดเล็กระบุว่า ปัจจุบันสภาพการแข่งขันทำให้สำนักพิมพ์ต่างๆ ต้องหันไปพิมพ์หนังสือจำพวกที่ขายง่ายขายเร็ว เช่นในปี ๒๕๕๑ หนังสือใหม่ส่วนใหญ่เป็นหนังสือนิยายรักวัยรุ่น หนังสือพัฒนาตนเองประเภทฮาวทู หนังสือแนวเชิงธรรมะง่าย ๆ หรือที่เรียกกันว่า หนังสือแก้กรรม และหนังสือสารคดีท่องเที่ยว ปრაกฏการณ์นี้ทำให้หนังสือที่มีเนื้อหาสาระเข้มข้นกว่านี้จำนวนหนึ่งต้องหายไป สำนักพิมพ์ใหญ่บางสำนักพิมพ์ไม่มีนโยบายพิมพ์หนังสือที่มีเนื้อหาหนักไปทางวิชาการ (สมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑) วงจรปัญหานี้หากไม่แก้ไขจะรุนแรงมากขึ้น ส่งผลให้ไม่มีนักเขียนไทยที่เขียนหนังสือแนวสาระวรรณกรรมคุณภาพ หรือหนังสือที่สร้างสติปัญญา หนังสือที่เขียนหรือแปลด้วยความเร่งรีบเพื่อให้ทันวางขายในงานมหกรรมหนังสือประจำปี จึงออกมาด้วยคุณภาพใช้ภาษาไทยผิด ไม่มีบรรณาธิการตรวจแก้ เกิดแต่แหล่งความรู้และความบันเทิงฉาบฉวย ทำให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมฉาบฉวยและมั่งง่าย

นอกจากนั้น หนังสือในประเทศไทยก็มีราคาแพงเมื่อเทียบกับรายได้เฉลี่ยของประชากร ข้อมูลในปี ๒๕๔๕ หนังสือราคาเฉลี่ยเล่มละ ๑๕๖.๗๒ บาท ยอดจำหน่ายหนังสือรวมทั้งประเทศประมาณ ๑๖,๘๐๐ ล้านบาท ในหนึ่งปี คนไทยใช้เงินซื้อหนังสือ

เฉลี่ยคนละ ๒๕๕.๕๓ บาท ค่าแรงขั้นต่ำกรุงเทพมหานครวันละ ๑๕๔ บาท ทำให้ประชาชนที่ต้องการอ่านหนังสือ แม้จะเป็นคนที่อยู่ในชุมชนเมืองซึ่งมีร้านหนังสือจำหน่ายอยู่มาก ไม่อาจซื้อหนังสือมาอ่านได้ ประกอบกับห้องสมุดสาธารณะที่เปิดบริการให้อ่านและยืมหนังสือออกได้มีอยู่น้อย และอยู่ห่างไกล

วิธีการหนึ่งที่คนในเมืองหาหนังสือมาอ่านคือ เช่าจากร้านเช่าหนังสือ ร้านเช่าหนังสือเป็นแหล่งที่คนในชุมชนเข้าถึงหนังสือได้สะดวกและประหยัด โดยเฉพาะคนที่ไม่มีรายได้มากพอจะซื้อหนังสืออ่าน ในเมืองใหญ่ทุกเมืองของประเทศไทยจึงมักมีธุรกิจร้านเช่าหนังสือ ชมรมธุรกิจร้านหนังสือเช่าประมาณการจำนวนร้านเช่าหนังสือทั่วประเทศคือ ๓,๐๐๐-๔,๐๐๐ แห่ง ในกรุงเทพมหานครมีการเปิดร้านเช่าหนังสือแห่งใหม่ประมาณเดือนละ ๕-๑๐ แห่ง ผู้ใช้บริการหลักมี ๓ กลุ่มคือ กลุ่มนักเรียนชั้นประถมและมัธยมศึกษา มีประมาณร้อยละ ๔๐ มักเช่าหนังสือการ์ตูนอ่าน กลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัย และคนวัยทำงานเป็นลูกค้ากลุ่มใหญ่ ประมาณร้อยละ ๕๐ อ่านหนังสือการ์ตูนพ็อคเก็ตบุ๊ก (Pocket book) นิยายกำลังภายใน ดารา และหนังสือเกี่ยวกับประเด็นร้อนต่างๆ ส่วนกลุ่มแม่บ้านมีร้อยละ ๑๐ อ่านหนังสือหลากหลายประเภทกว่าแต่เน้นหนังสือนิยาย และนิตยสาร ทำให้เจ้าของกิจการจะเลือกซื้อเฉพาะหนังสือที่คาดว่าจะมีคนเช่ามาก คຸ້ມທຸນເຣີວ ຄືອຳນວນປະເພດປຶ້ມເຫຼົ່ານີ້ ເຊັ່ນ ນວນິຍາຍ ກຳລັງຕູນ ທຳມາດໃຫ້ຜູ້ຄົນໃນຊຸມຊົນບໍ່ມີໂອກາດເຂົ້າເຖິງປຶ້ມສາລະ ກວາມຮູ້ ຫຼືອຳນວນປຶ້ມທີ່ດີໄດ້ເລີຍ

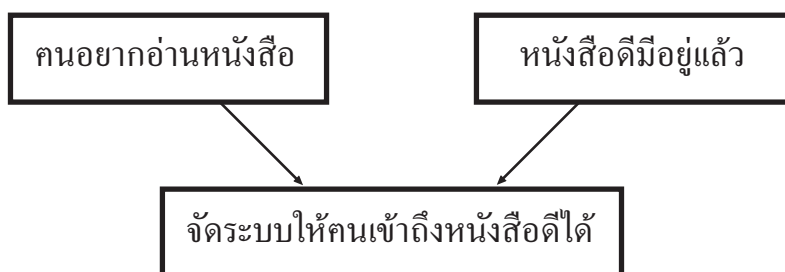
ทฤษฎี สมมติฐาน และ/หรือกรอบแนวความคิดของการวิจัย

คัดจากคำสัมภาษณ์ มกฏ อรฤดี นิตยสาร IMAGE

ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๐

<http://www.bflybook.net/>

กรอบแนวคิด

เพื่อส่งเสริมการอ่านหนังสือดีแบบไม่สิ้นเปลืองงบประมาณแผ่นดิน---ประเทศเราจน เราจะทำอย่างไรให้คนมีหนังสือดี ๆ อ่านมากขึ้น เราคิดแม้กระทั่งว่า รัฐบาลต้องใช้วิธีที่ไม่มีประเทศไหนในโลกใช้เลย คุณเคยไปที่ร้านหนังสือให้เช่า หรือร้านให้เช่าหนังสือบ้างไหม เขาอยู่ได้อย่างดี เขามีลูกค้า ถ้ารัฐบาลต้องสร้างห้องสมุดแล้วต้องเสียเงินสิบล้าน ร้อยล้าน ทำไมรัฐบาลไม่เอาเงินเพียงเล็กน้อย ซื้อหนังสือดี ๆ แล้วไปฝากที่ร้านหนังสือให้เช่าเหล่านั้น

บอกเขาว่า 'เออละ เรายกหนังสือมาให้คุณฟรีๆ แล้วคุณก็ให้เช่า เก็บค่าเช่าไป คุณไม่ต้องเสียเงินซื้อ'

สิ่งที่เรา (คือรัฐบาล และประชาชน) จะได้คือ เรามีหนังสือดี ๆ ในร้านหนังสือเช่า ซึ่งมีลูกค้าอยู่แล้ว รัฐบาลได้อะไรอีก---(ในระยะเร่งด่วนที่ยังไม่มีงบประมาณ) รัฐบาลไม่ต้องใช้จ่ายงบประมาณ หรือเงินจำนวนมากมายมหาศาลเพื่อสร้างห้องสมุดในชุมชน

ตรงนั้น ไม่ต้องจ้างบรรณารักษ์ประจำ ไม่ต้องใช้งบประมาณมากมาย รัฐบาลเพียงแค่ทำระบบออนไลน์ห้องสมุด (ให้เช่า) แต่ละแห่ง ดูแลร่วมมือกับเขาหน่อย บอกว่า “อย่าให้เช่าแพงเกินจำเป็น” แต่รัฐบาลไม่ยากทำสิ่งง่าย ๆ ที่จะเกิดประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ และไม่ต้องเสียงสตางค์เยอะ ๆ เช่นนี้ รัฐบาลต้องการใช้งบประมาณเยอะ ๆ สร้างห้องสมุดในห้างสรรพสินค้า และเสี้ยค่าเช่าแพง ๆ ---

การทบทวนวรรณกรรม / สารสนเทศ (Information) ที่เกี่ยวข้อง การอ่านหนังสือเป็นปัจจัยและมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดองค์ความรู้ การรับรู้ข่าวสารทันเหตุการณ์ ซึ่งนำมาปรับใช้กับการดำรงชีวิต และการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

ดังนั้น หน่วยงานด้านสติปัญญาต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนควรช่วยสนับสนุนให้ประชาชนได้อ่านหนังสือดี มีคุณภาพ การสำรวจในปี ๒๕๕๘ เกี่ยวกับความคิดเห็นในการส่งเสริมเพื่อจูงใจให้ประชากรรักการอ่านหนังสือ ปรากฏว่า ประชากรร้อยละ ๓๑.๖ เห็นว่าหนังสือควรมีราคาถูกลง และควรมีห้องสมุดประจำหมู่บ้าน / ชุมชน เพื่อสร้างโอกาสในการอ่านให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน / ชุมชนมากยิ่งขึ้น การเลือกหนังสือที่เหมาะสมแก่สภาพท้องถิ่นนั้น ๆ จะเป็นกลยุทธ์อีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ประชาชนสนใจอ่านหนังสือ รองลงมาคือ หนังสือควรมีเนื้อหาสาระน่าสนใจ (ร้อยละ ๒๓.๓) และควรส่งเสริมให้พ่อแม่ปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน (ร้อยละ ๒๐.๕) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ ๒๕๕๘)

ข้อมูลโดยสรุป จากการสำรวจพฤติกรรมการอ่านหนังสือของประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี ๒๕๕๑ ปรากฏว่า ประชากรมีแนวโน้มอ่านหนังสือลดลงเล็กน้อย คือจากร้อยละ ๖๕.๑ ในปี ๒๕๔๘ เป็นร้อยละ ๖๖.๓ ในปี ๒๕๕๑

วัยเด็กมีการอ่านหนังสือมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๕ รองลงมาคือวัยรุ่น (ร้อยละ ๗๖.๖) วัยทำงาน (ร้อยละ ๖๔.๓) และผู้สูงอายุ (ร้อยละ ๓๕.๓)

การอ่านหนังสือของประชากรทุกกลุ่ม ยกเว้น วัยสูงอายุมิแนวโน้มลดลง ทั้งนี้

สาเหตุที่ประชากรไม่อ่านหนังสือ เนื่องจากมีสื่ออื่นที่น่าสนใจกว่า เช่น โทรทัศน์ เกม เป็นต้น

กรุงเทพมหานครมีอัตราการอ่านสูงสุด คือ ร้อยละ ๘๕.๘

ผู้มีระดับการศึกษาสูงอ่านหนังสือมากกว่า

หนังสือประเภทที่มีผู้อ่านสูงสุด (ร้อยละ ๓๑.๐) คือ หนังสือพิมพ์ รองลงมาคือ นวนิยาย / การ์ตูน / หนังสืออ่านเล่น และนิตยสาร (ร้อยละ ๓๘.๘ และ ๓๕.๔ ตามลำดับ) สำหรับแบบเรียน / ตำราเรียนตามหลักสูตร ตำรา / หนังสือ / เอกสารที่ให้ความรู้ วารสาร / เอกสารประเภทอื่นๆ ที่ออกเป็นประจำ และหนังสือ / เอกสารเกี่ยวกับคำสอน ทางศาสนา มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ ประมาณร้อยละ ๒๔ - ๒๕ และหนังสือประเภทอื่นๆ อีกร้อยละ ๔.๔ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ ๒๕๕๑)

คนที่อยู่ในเมืองใหญ่มีโอกาสและมักชอบอ่านหนังสือ การสำรวจพฤติกรรม การอ่านของเด็กและเยาวชน โดยสมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือ (ส.พ.จ.ท.) ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ดำรงโดยสำนักวิจัย เอแบคโพลล์ ปรากฏว่า กรณีศึกษาตัวอย่างเยาวชนอายุ ๑๒ - ๒๓ ปี ทั้งในระบบ การศึกษา และนอกระบบการศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ชลบุรี ขอนแก่น และสงขลา ใช้เวลาอ่านหนังสือขนาดฉบับกระเป๋า (Pocket book) วันละ ๕๒.๐๑ นาที ปัจจัยหลักคือ พื้นที่สำรวจทั้ง ๕ เมือง เป็นศูนย์กลางการศึกษาเข้าถึงหนังสือได้ง่าย ช้อจากร้านหนังสือ เช่าจากร้านเช่าหนังสือ หรือยืมจากห้องสมุด และอ่านจากอินเทอร์เน็ต กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เวลาว่างอ่านหนังสือร้อยละ ๔๕.๐ มีใจรักการอ่าน และร้อยละ ๕๖.๔๐อยากอ่านเพราะหนังสือเล่มนั้นๆ มีเนื้อหาสาระน่าสนใจ ซึ่งหมายถึง การมีนิสัยรักการอ่านมีอิทธิพลอย่างมาก เป็นพื้นฐาน และเมื่อมีหนังสือดีๆ น่าสนใจก็จะเป็นแรงกระตุ้นจากภายนอกให้การอ่านเกิดขึ้น ร้านเช่าหนังสือเป็นแหล่งสำคัญที่ทำให้คนที่อยู่ในเมืองได้โอกาสอ่านหนังสือ ดังปรากฏข้อมูลว่า คนที่อ่านหนังสือเป็นประจำมีวิธ ิหาหนังสือเพื่ออ่านตามลำดับคือ ร้อยละ ๖๑.๒ ช้ออ่านเอง ร้อยละ ๓๑.๕ เช่าจากร้านเช่าหนังสือ ร้อยละ ๒๕.๘ ยืมจากห้องสมุด และร้อยละ ๒๐ อ่านจากอินเทอร์เน็ต

(สำนักวิจัยเอแบคโพลล์, ๒๕๔๕)

การจัดห้องสมุดสาธารณะเป็นรูปแบบหลักอย่างหนึ่งที่หน่วยงานภาครัฐใช้เพื่อพัฒนาการอ่าน การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ใช้จำนวนห้องสมุดสาธารณะที่ประชาชนทั่วไปใช้บริการได้ต่อประชากรหนึ่งแสนคน เป็นดัชนีชี้วัดสังคมไทยอย่างหนึ่ง โดยถือว่าห้องสมุดเป็นแหล่งปลูกฝังจริยธรรมของเด็กและเยาวชน ข้อมูลจากสำนักส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) แสดงว่าประเทศไทยมีห้องสมุดประชาชน ๘๔๘ แห่ง (สำนักส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย, ๒๕๕๑) สถิติการใช้ห้องสมุดปรากฏว่า คนไทยน้อยกว่าร้อยละ ๓ เข้าห้องสมุดประชาชน ๑ ครั้งใน ๑ ปี และคนไทยน้อยกว่าร้อยละ ๑ เป็นสมาชิกห้องสมุดประชาชน โดยในปี ๒๕๔๖ มีผู้เป็นสมาชิกห้องสมุดเพียง ๔๒๐,๐๐๐ คน เท่านั้น (สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้, ๒๕๕๑)

ประเทศที่มีการพัฒนาแบบก้าวกระโดดอย่างสิงคโปร์ใส่ใจการจัดระบบห้องสมุดและการอ่านของคนในชาติอย่างยิ่ง บทความเรื่อง The ‘national’ role of the National Library board of Singapore กล่าวถึง การออกกฎหมายพระราชบัญญัติหอสมุดแห่งชาติปี ๑๙๕๕ (National Library Board Act ๑๙๕๕) กำหนดวิสัยทัศน์ของห้องสมุดแห่งอนาคตว่าเป็นการขยายขอบเขตความสามารถในการเรียนรู้ของชาติอย่างต่อเนื่อง ผ่านเครือข่ายห้องสมุดของชาติ และศูนย์ทรัพยากรข่าวสาร ซึ่งมีหน้าที่ให้บริการข้อมูลและเอื้อโอกาสการเรียนรู้แก่คนในชาติ เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าของประเทศ ในปี ๑๙๕๕ ประเทศสิงคโปร์ซึ่งมีประชากร ๔.๓๕ ล้านคน พื้นที่ ๖๘๒.๗ ตารางกิโลเมตร (ขนาดใกล้เคียงเกาะภูเก็ต) มีห้องสมุดประมาณ ๖๐๐ แห่ง ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ ๑ แห่ง ห้องสมุดสาธารณะ ๑๖ แห่ง ห้องสมุดชุมชนสำหรับเด็กเล็ก ๔๐ แห่ง ห้องสมุดสถาบันการศึกษา ๖ แห่ง ห้องสมุดที่จัดเก็บวัสดุพิเศษหรือเฉพาะด้าน ๑๕๐ แห่ง และห้องสมุดโรงเรียน ๓๗๕ แห่ง (Ramachandran, ๒๕๔๒)

ประกาศสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตน-

ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องมาตรฐานห้องสมุด พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ให้ห้องสมุดเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมไปสู่สังคมแห่งความรู้ และการเรียนรู้ สมาคมฯเสนอแนวทางว่า ห้องสมุดทุกแห่งควรได้รับงบประมาณจากองค์กรเจ้าสังกัดอย่างพอเพียง และจัดหารายได้อื่นให้ดำเนินงานตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีบุคลากรที่มีวุฒิ คุณสมบัติ และอัตรากำลังตามความจำเป็น สอดคล้องกับนโยบายเป้าหมายขององค์กร อาคารสถานที่ห้องสมุดควรตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางชุมชน มีการออกแบบอย่างเหมาะสมตามมาตรฐานทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม บุคลากรห้องสมุดมีส่วนร่วมในการออกแบบ โดยคำนึงถึงความต้องการของผู้ให้บริการและผู้รับบริการทุกกลุ่มเป้าหมาย และการขยายพื้นที่ในอนาคต ห้องสมุดควรมีบริการพื้นฐานและบริการอื่นๆ ตามความเหมาะสมในรูปแบบที่หลากหลาย มีระเบียบการให้บริการ เพื่อให้ผู้รับบริการทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับการบริการอย่างเสมอภาค เข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศได้รวดเร็วตามความต้องการ โดยใช้เทคโนโลยีทันสมัย มีการนำกลยุทธ์การตลาดและการประชาสัมพันธ์มาใช้ในการจัดบริการ และกิจกรรมห้องสมุดเชิงรุก นอกจากนี้ ห้องสมุดควรสร้างพันธมิตรและเครือข่ายความร่วมมือระหว่างห้องสมุด และการเรียนรู้อื่น เพื่อสนับสนุนสังคมแห่งความรู้และการเรียนรู้ และการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน (สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๕)

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย (๒๕๓๓) ให้คำจำกัดความห้องสมุดประชาชนคือ ห้องสมุดที่จัดให้บริการแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ และทุกระดับการศึกษาจัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐให้เป็นส่วนหนึ่งของบริการทางการศึกษา ซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการ ทั้งนี้ได้จำกัดสิทธิของภาคเอกชน หรือองค์กรต่างๆ ที่มีสิทธิ์จัดขึ้นเพื่อบริการสังคม (สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ๒๕๓๓) ในขณะที่องค์การ UNESCO (๑๙๕๕) ให้นิยามห้องสมุดประชาชนว่า คือศูนย์สารสนเทศท้องถิ่น ซึ่งจัดเตรียมความรู้ และสารสนเทศทุกชนิดให้พร้อมสำหรับผู้ให้บริการห้องสมุดประชาชน อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน สำหรับทุกคน โดยไม่คำนึงถึงเพศ วัย เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา หรือสถานภาพทางสังคม (IFLA /

UNESCO Public Library Manifesto ๑๙๕๕)

จุมพจน์ วณิชกุล (๒๕๔๑) สรุปปัญหาของการดำเนินการห้องสมุดประชาชนว่า สภาพอาคารสถานที่ห้องสมุดมักเป็นอาคารเก่า คับแคบ ไม่เป็นเอกเทศ อาศัยอยู่กับหน่วยงานทางราชการทำให้ประชาชนทั่วไปไม่กล้าเข้าใช้บริการ หรือไกลจากชุมชนมาก ออกแบบโดยไม่คำนึงถึงมาตรฐานการป้องกันหนังสือหาย แสงสว่างไม่เพียงพอ อากาศร้อนเกินไป บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอุทกภัยน้ำท่วมพื้นที่ห้องสมุดในฤดูฝนบุคลากรห้องสมุดไม่เพียงพอ ทำงานหนักตลอดปีและถ้า เจ้าหน้าที่ไม่มีวุฒิทางด้านวิชาชีพ บรรณารักษ์ไม่อาจดำเนินงานห้องสมุดได้ครบทุกด้าน ไม่มีการจัดอบรมเพิ่มพูนความรู้ บรรณารักษ์อย่างสม่ำเสมอ เจ้าหน้าที่ขาดที่พักรักษา สวัสดิการ และความก้าวหน้าในการทำงาน งบประมาณที่ได้รับแต่ละปีน้อยเกินไปไม่สามารถจะดำเนินการตามโครงการที่เสนอ ขาดงบประมาณจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์สำหรับดำเนินงานห้องสมุด รวมทั้งค่าวัสดุสำหรับซื้อหนังสือ วารสาร และหนังสือพิมพ์ ไม่มีงบประมาณก่อสร้างอาคารห้องสมุดใหม่ ไม่มีผู้รับผิดชอบการบริหารงานห้องสมุดโดยตรง ประชาชนบางท้องที่สนใจการศึกษาน้อย ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่อาศัยอยู่ไกลกับห้องสมุดผู้ที่อยู่ห่างไกลมาใช้บริการไม่ได้ ข้อเสนอแนะคือ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยควรมีบทบาทจัดหาจัดซื้อหนังสือ วัสดุ และอุปกรณ์ให้แก่ห้องสมุดประชาชน ช่วยเหลือด้านงานเทคนิคห้องสมุด เช่น การทำบัตรรายการ การซ่อมหนังสือ เป็นต้นนอกจากนั้น ห้องสมุดควรเป็นศูนย์ข้อมูลของท้องถิ่นสามารถตอบคำถามของผู้ใช้ในท้องถิ่นได้ และควรมีโครงการแลกเปลี่ยนหนังสือระหว่างห้องสมุด (จุมพจน์ วณิชกุล ๒๕๔๑)

รายงานผลการวิจัย เรื่อง การประเมินผลการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนในประเทศไทย เก็บข้อมูลจากบรรณารักษ์หรือผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดประชาชนทุกประเภท รวม ๒๔๔ แห่ง และประชาชนที่มาใช้บริการ ๗,๒๖๐ คน ปรากฏว่า ห้องสมุดส่วนใหญ่มีผลการดำเนินงานไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินมาตรฐาน เนื่องจากขาดงบประมาณ ห้องสมุดร้อยละ ๔๓.๕ ได้รับงบประมาณประจำปีน้อยกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท เฉลี่ยเป็นค่าใช้จ่ายรายหัวผู้ให้บริการแล้ว ได้คนละไม่เกิน ๑๐ บาท และห้องสมุด

ส่วนใหญ่ไม่มีการประชาสัมพันธ์ ไม่สื่อสารให้ผู้ใช้บริการทราบว่า มีบริการไต่ถาม ห้องสมุดยังมีปัญหาด้านบุคลากร ส่วนใหญ่มีบรรณารักษ์ประจำ ๑-๒ คน และเจ้าหน้าที่ดูแลความสะอาดและช่วยให้บริการ ๑ คน ไม่มีเจ้าหน้าที่ห้องสมุดช่วยงานบรรณารักษ์ พนักงานธุรการ และนักการภารโรง บุคลากรที่มีอยู่ไม่เพียงพอหากมีผู้มาใช้บริการจำนวนมากหรือเปิดทุกวัน นอกจากนั้นยังปรากฏด้วยว่า บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดปฏิบัติงานด้านการบริหารและงานเทคนิคมาก ปฏิบัติงานบริการน้อย

เหตุผลที่ทำให้ประชาชนมาใช้ห้องสมุด คือ ที่ตั้งห้องสมุดต้องอยู่ใกล้ เดินทางสะดวก ถ้าอยู่ในที่ที่ไม่เหมาะสมประชาชนก็ไม่ไปใช้บริการ ปรากฏว่า ห้องสมุดบางแห่งมีประชาชนมาใช้บริการเพียงวันละ ๑๐ คน สำหรับปัญหาเรื่องขาดงบประมาณและบุคลากร หากมีการถ่ายโอนห้องสมุดประชาชนของ กศน. มาเป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจทำให้มีงบประมาณสนับสนุนมากขึ้น แต่ยังมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการเนื่องจากองค์กรท้องถิ่นไม่มีประสบการณ์การบริหารห้องสมุด (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๕)

กรุงเทพมหานคร มีห้องสมุดประชาชน ๒๑ แห่ง ดูแลโดยฝ่ายห้องสมุดประชาชน กอนันตนาการ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เปิดบริการ ๘.๓๐ น. - ๒๐.๐๐ น. ปิดบริการวันจันทร์ นอกจากนั้น มีบริการห้องสมุดเคลื่อนที่ และบ้านหนังสือในชุมชน ในพื้นที่กรุงเทพมหานครมีห้องสมุดสาธารณะอื่นๆ ทั้งห้องสมุดทั่วไป ห้องสมุดเฉพาะด้านของรัฐและเอกชน เช่น ห้องสมุดมารวย อุทยานการเรียนรู้ต้นแบบ TK PARK, ห้องสมุดวิลเลียม วอร์เรน, ห้องสมุดสิกขาเอเชีย, ห้องสมุด TCDC, ห้องสมุดแสงอรุณ ส่วนห้องสมุดขนาดใหญ่ของรัฐได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ และหอสมุดหอวิชาวุฒานุสรณ์ ไม่มีบริการยืมหนังสือออก

การระดมสมองของหน่วยงาน ๒๖ องค์กร คือสำนักงานส่งเสริมสุขภาพแห่งชาติ (สสส.) และภาคีอื่นๆ ได้ข้อสรุปเป็นยุทธศาสตร์ ๔ ประการ เพื่อส่งเสริมการอ่านหนังสือ และเพื่อให้เด็กและเยาวชนหันมาอ่านหนังสือกันมากขึ้น ได้แก่

๑) การกระจายหนังสือเข้าสู่เด็กและเยาวชนให้มากที่สุด เช่น การส่งเสริมให้มี

ห้องสมุดให้มากที่สุดกระจายในทุกพื้นที่ จัดพื้นที่ของห้องสมุดเล็ก ๆ เพื่อให้เด็กได้อยู่ในสภาพแวดล้อมของหนังสือให้ความรู้แก่พ่อแม่ผู้ปกครองให้เข้าใจถึงความสำคัญของหนังสือ ฝึกทักษะให้พ่อแม่ในการร่วมอ่านหนังสือกับลูก ๆ หรืออ่านให้ลูกฟัง

๒) สนับสนุนให้เกิดการจัดทำหนังสือราคาถูก หรือการทำให้หนังสือเด็กในท้องตลาดมีราคาที่ถูกลง ประสานงานกับผู้ผลิต การแก้ปัญหาเรื่องต้นทุนการผลิต มีกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนการเผยแพร่ได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น เพิ่มความต้องการในตลาดผ่านการประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้อง และที่สำคัญคือการกระตุ้นภาครัฐเกี่ยวกับมาตรการเรื่องภาษีของหนังสือเพื่อเด็กให้มีราคาถูกลง เพื่อให้เด็กหรือพ่อแม่ซื้อหา มาอ่านได้ง่ายขึ้น

๓) การสร้างกระแสในการส่งเสริมการอ่านผ่านการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ

๔) การกระตุ้นความร่วมมือร่วมใจกันกำจัดสื่อไม่ดีหรือหนังสือไม่ดีออกจากห้างหรือชั้นหนังสือ เพื่อเด็ก ๆ จะได้มีหนังสือดี ตลอดจนนำหลักการจัดกลุ่มอายุของผู้อ่านหนังสือแต่ละประเภท

ทั้งนี้ สสส. มีแผนงานรองรับนโยบายโดยตรงคือ “แผนงานสื่อเพื่อสุขภาวะเด็กและเยาวชน” ประกอบด้วยแผนงานย่อยในการส่งเสริมสนับสนุนสื่อคุณภาพเพื่อเยาวชนอย่างครบวงจร และขยายเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น เพื่อรองรับนโยบายนี้ รวมทั้งการ “ผลักดันเชิงนโยบาย” เช่น ด้านภาษีของสื่อเพื่อเด็กและเยาวชน หรือสนับสนุนการสร้างห้องสมุดตามที่ต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในยุทธศาสตร์ที่ตั้งไว้ (หนังสือพิมพ์ บ้านเมือง วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๕๐)

การทบทวนวรรณกรรมแสดงข้อมูลบ่งชี้ว่า การจัดให้มีห้องสมุดสาธารณะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ แต่การแก้ปัญหาเร่งด่วนของการจัดให้ประชาชนได้เข้าถึงหนังสือดีไม่อาจรอการสร้างห้องสมุดสาธารณะเต็มรูปแบบได้ การใช้นวัตกรรม ‘จัดระบบห้องสมุดสาขาในบ้านเช่าหนังสือ’ จึงอาจเป็นคำตอบของปัญหาที่เกิดอยู่ในสภาพการณ์ของการอ่านในเมืองใหญ่ของประเทศไทยปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อทดลองรูปแบบห้องสมุดที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย ไม่ต้องใช้งบประมาณมาก และการดำเนินงานของภาคเอกชนรายย่อย
๒. ศึกษาลักษณะการเลือกอ่านหนังสือประเภทสาระของผู้ใช้บริการห้องสมุดสาขา
๓. ศึกษาข้อมูลสำหรับการผลิตหนังสือดีที่มีผู้อ่านน้อย และ/หรือจำหน่ายได้น้อย

ขอบเขตของการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ ศึกษาระบบห้องสมุดที่ดำเนินงานในร้านหนังสือให้เช่า ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลเท่านั้น โดยเรียกร้านหนังสือที่เข้าร่วมโครงการเหล่านี้ว่า 'ห้องสมุดสาขา'

วิธีการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

๑. ขั้นตอนเตรียมการ

• จัดเครือข่ายห้องสมุดสาขา

๑.๑ สํารวจข้อมูลผู้ประกอบการร้านเช่าหนังสือในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

๑.๒ ติดต่อประสานงาน และเชิญชวนให้ผู้ประกอบการร้านเช่าหนังสือที่สนใจเข้าร่วมโครงการฯ เป็นห้องสมุดสาขา

๑.๓ จัดประชุมระดมสมองผู้ประกอบการที่สนใจ เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินการ ระบบการจัดการ เช่น การยืม-คืน การดูแล และการแลกเปลี่ยนหนังสือ รวมห้องสมุดสาขาในโครงการประมาณ ๕๐ แห่ง

• จัดหาหนังสือดี

๑.๔ ประสานงานความร่วมมือกับหน่วยงานผลิตหนังสือดี เพื่อขอหรือซื้อหนังสือได้แก่

- หน่วยงานที่ผลิตหนังสือความรู้และวรรณกรรมต่างๆ เช่น กรมศิลปากร กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ

- หน่วยงานวิจัยเพื่อคัดเลือกรายงานการวิจัยที่มีเนื้อหาเป็นประโยชน์แก่ประชาชน

- หนังสือวิชาการสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่มีเนื้อหาเหมาะแก่ประชาชน

- หนังสือสำนักพิมพ์ที่ผลิตหนังสือสาระ หนังสือวรรณกรรมคุณภาพ วรรณกรรมแปลคลาสสิกนานาชาติ

๑.๕ คัดเลือกหนังสือ

- รวมหนังสือดีที่ใช้ในโครงการประมาณ ๑,๐๐๐ ชื่อเรื่อง จัดหนังสือเป็น ๒ กอง เพื่อแลกเปลี่ยนระหว่างห้องสมุดให้มีหนังสือใหม่ทุก ๖ เดือน

• จัดห้องสมุดสาขา

๑.๖ มอบหนังสือให้ห้องสมุดสาขาที่เข้าร่วมโครงการฯ ประมาณแห่งละ ๕๐๐ ชื่อเรื่อง ชื่อเรื่องละ ๒ เล่ม

๑.๗ จัดรูปแบบการจัดวางหนังสือในร้านให้เหมือนกันทั้งหมด และจัดทำระบบการเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อบันทึกรายชื่อหนังสือ สถิติการยืม-คืน เชื่อมโยงระหว่างร้านหนังสือ

๒. ขั้นตอนดำเนินการ

๒.๑ ให้ร้านเช่าหนังสือที่ร่วมโครงการดำเนินการให้เช่าหนังสือดีในราคาถูก และระยะเวลาสั้นกว่าปกติ

๒.๒ ประชาสัมพันธ์โครงการร้านเช่าหนังสือดีทางสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และเว็บไซต์ของโครงการรวมทั้งชุมชนออนไลน์ เพื่อให้ผู้สนใจอ่านหนังสือดีทราบแหล่งที่อยู่ของร้านเช่าหนังสือดี และรายการหนังสือที่แต่ละร้านมีให้บริการ

๒.๓ แลกเปลี่ยนหนังสือระหว่างห้องสมุด เพื่อให้มีหนังสือใหม่ทุก ๖ เดือน

๓. ขั้นตอนติดตามประเมินผล

๓.๑ ประเมินผลจากสถิติการยืม-คืนหนังสือ และความพึงพอใจหนังสือของ

โครงการ และระบบจากประชาชนผู้ให้บริการ และผู้ประกอบการร้านเช่าหนังสือที่เข้าร่วมโครงการฯ

ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

ระยะเวลาทำการวิจัย รวม ๑๘ เดือน

ตั้งแต่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๒ ถึง พฤศจิกายน ๒๕๕๓

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้รูปแบบระบบ และการจัดการห้องสมุดขนาดเล็กในชุมชนที่ดำเนินการในร้านเช่าหนังสือ
๒. ประชาชนผู้ให้บริการร้านเช่าหนังสือมีโอกาสได้อ่านหนังสือดี
๓. ได้ข้อมูลการอ่านหนังสือสาระของผู้ใช้บริการร้านเช่าหนังสือ ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
๔. ได้ข้อมูลความต้องการอ่านหนังสือ และประเภทหนังสือที่คนระดับกลางถึงระดับล่างสนใจ

แผนงานวิจัยห้องสมุดชุมชน
โครงการวิจัยเครือข่ายห้องสมุดสาธารณะเอกชน :
ห้องสมุดในมัสยิด

ชื่อแผนงานวิจัย

(ภาษาไทย) แผนงานวิจัยห้องสมุดชุมชน

(ภาษาอังกฤษ) Community Library

ชื่อโครงการวิจัย

(ภาษาไทย) เครือข่ายห้องสมุดสาธารณะเอกชน : ห้องสมุดในมัสยิด

(ภาษาอังกฤษ) Public Library Network : Library in Mosque

หน่วยงานหลัก

ศูนย์กลางอิสลาม

บริษัท สำนักพิมพ์ผีเสื้อ จำกัด

หน่วยงานสนับสนุน

๑. มัสยิดในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล
๒. หน่วยราชการผู้ผลิตหนังสือดีมีสาระ
๓. ผู้ประกอบการ และสำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือดี

ประเภทการวิจัย

การพัฒนาทดลอง (Experimental Development)

คำจำกัดความ การพัฒนาทดลอง (Experimental Development) เป็นงานที่ทำอย่างเป็นระบบใช้ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยและประสบการณ์ที่มีอยู่เพื่อสร้างวัสดุผลิตภัณฑ์ และเครื่องมือใหม่ เพื่อการติดตั้งกระบวนการ ระบบและบริการใหม่ หรือเพื่อการปรับปรุงสิ่งต่างๆ เหล่านั้นให้ดีขึ้น

คำสำคัญ (Keyword) ของการวิจัย

ห้องสมุดสาธารณะมัสยิด

ความสำคัญ ที่มาของปัญหา และทบทวนวรรณกรรม

การอ่านเป็นรากฐานสำคัญของชีวิต เป็นหนทางสำหรับการเรียนรู้ของคนทุกเพศทุกวัย การอ่านหนังสือดีทำให้คนมีสติปัญญา รับผิดชอบสังคม และรู้จักแยกแยะสิ่งถูกผิด เนื่องจากการอ่านเป็นยุทธศาสตร์สร้างสังคมคุณภาพ รัฐบาลโดยเฉพาะหน่วยงานด้านการศึกษาของทุกประเทศ จึงต้องมีนโยบายด้านการอ่าน และการจัดการระบบหนังสือที่ชัดเจน

นโยบายการศึกษาของรัฐบาลชุดปัจจุบัน แดลงเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๑ กำหนดไว้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต รวม ๘ ข้อ

นโยบายข้อแรกคือ การปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ โดยปฏิรูปโครงสร้าง และการบริหารจัดการ ปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ระดมทรัพยากร เพื่อการปรับปรุงการบริหารจัดการศึกษา ปรับบทบาทการศึกษานอกโรงเรียนเป็นสำนักงาน การศึกษาตลอดชีวิต และจัดให้มีศูนย์การศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม ในแต่ละพื้นที่ ส่งเสริมการกระจายอำนาจให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อนำไปสู่เป้าหมายคุณภาพการศึกษา และการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นคุณธรรมนำความรู้ อย่างแท้จริง

นโยบายข้อแปด คือ เร่งรัดการลงทุนด้านการศึกษาและเรียนรู้อย่างบูรณาการ ในทุกระดับการศึกษาและในชุมชน รวมทั้งเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิตในชุมชน โดยเชื่อมโยงบทบาทสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความสำคัญ และเพิ่มเติมกรอบการปฏิรูปการศึกษาให้รวม ‘การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย’ เพื่อเติมช่องว่างที่จะช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้ระบบการศึกษาของประเทศเดินไปสู่ ‘คุณภาพทางการศึกษา โอกาสทางการศึกษา และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคม’ (สำนักงานรัฐมนตรี กระทรวงศึกษา- ธิการ ๒๕๕๑)

สิ่งสำคัญของ ‘การศึกษาตลอดชีวิต’ คือการให้คนเข้าถึงหนังสือได้ง่าย และมี โอกาสเท่าเทียมกัน วิธีการหลักที่จะทำให้ประชาชนมีโอกาสอ่านหนังสืออย่างเท่าเทียม ทั้งถึง คือการจัดห้องสมุดสาธารณะ อย่างไรก็ตาม การสร้างห้องสมุดในเมืองแต่ละแห่ง ต้องใช้งบประมาณมาก โดยเฉพาะการสร้างในแหล่งชุมชนที่คนเดินทางไปถึงได้สะดวก การดำเนินการห้องสมุดมีรายจ่ายต่อเนื่องระยะยาว เช่น การจ้างบรรณารักษ์ งบดำเนินการและค่าใช้จ่ายสิ้นเปลืองด้านอื่นๆ ดังนั้น ทางออกหนึ่งที่ทำได้คือ การคิดสร้างระบบ ห้องสมุดสาธารณะแบบอื่น นอกจากรอคอยให้มีงบประมาณเพียงพอสร้างห้องสมุด

เต็มรูปแบบ

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย (๒๕๓๓) ให้นิยามห้องสมุดประชาชนคือ ห้องสมุดที่จัดให้บริการแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ และทุกระดับการศึกษา จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐ ให้เป็นส่วนหนึ่งของบริการทางการศึกษาซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการ ทั้งนี้มีได้จำกัดสิทธิของภาคเอกชน หรือองค์กรต่างๆ ที่มีศรัทธา จัดขึ้นเพื่อบริการสังคม (สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ๒๕๓๓) ขณะที่องค์การ UNESCO (๑๙๕๕) ให้นิยามห้องสมุดประชาชนคือ ศูนย์สารสนเทศท้องถิ่นซึ่งจัดเตรียมความรู้และสารสนเทศทุกชนิดให้พร้อมสำหรับผู้ให้บริการห้องสมุดประชาชนอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันและสำหรับทุกคน โดยไม่คำนึงถึงเพศ วัย เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา หรือสถานภาพทางสังคม (IFLA/UNESCO Public Library Manifesto ๑๙๕๕)

การจัดแหล่งหนังสือดีให้ประชาชนได้อ่านเป็นภาระหน้าที่ของรัฐ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ปรัชญาของการจัดห้องสมุดสาธารณะคือ การมุ่งเน้นให้เป็นแหล่งความรู้ หรือแหล่งภูมิปัญญาของสังคม โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อการศึกษา ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่อยู่คู่กับชุมชน ส่งเสริมคนในชุมชนให้ศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง ห้องสมุดจึงเป็นศูนย์กลางเพื่อบริการการศึกษาให้แก่บุคลากรในชุมชนนั้นๆ โดยไม่เลือกเพศ วัย และพื้นฐานความรู้

๒. เพื่อให้ข่าวสารและความรู้ ห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมข่าวสาร และความรู้ทั้งหลาย เพื่อให้ผู้อ่านเป็นคนทันต่อเหตุการณ์

๓. เพื่อการค้นคว้าและวิจัย ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางของการค้นคว้าวิจัยในแขนงต่างๆ ทำให้ได้แนวคิดการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่น่าไปใช้ประโยชน์ได้

๔. เพื่อความจรรโลงใจ การอ่านหนังสือนอกจากจะทำให้ได้รับความรู้ ยังทำให้ผู้อ่านเกิดความซาบซึ้ง ประทับใจ และเกิดจินตนาการ อันนำไปสู่การเกิดแรงบันดาลใจ ในการสร้างสรรค์ผลงานที่จะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติต่อไป

๕. เพื่อความเพลิดเพลิน หนังสือบันเทิงคดีหรือนิตยสารที่มีคุณภาพ ทำให้ผู้อ่าน

ผลิตเพลิน ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และเป็นการปลูกฝังให้มินิส์รักการอ่านได้ดี อีกด้วย (พงรัตน์ สมวงศ์ ๒๕๕๑)

องค์ประกอบพื้นฐานที่ทำให้ห้องสมุดดำเนินการได้ ได้แก่

๑. สถานที่ ห้องสมุดต้องมีสถานที่สำหรับจัดเก็บหนังสือ สิ่งพิมพ์ต่างๆ และ โสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ พื้นที่สำหรับการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์ พื้นที่สำหรับนั่งอ่าน และศึกษาค้นคว้าอย่างเพียงพอ ห้องสมุดอาจเป็นเพียงส่วนหนึ่งของอาคาร หรือเป็น อาคารเอกเทศก็ได้

๒. ครุภัณฑ์ ครุภัณฑ์ที่จำเป็นสำหรับห้องสมุดคือ ตู้หรือชั้นเก็บหนังสือ สิ่งพิมพ์ และโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ

๓. วัสดุสารนิเทศ ห้องสมุดต้องมีหนังสือ สิ่งพิมพ์จำนวนมากพอและทันสมัย อยู่เสมอ คัดเลือกให้เหมาะสมกับผู้ใช้บริการ มีการจัดเก็บอย่างมีระบบช่วยให้ผู้ใช้ บริการค้นหาข้อมูลได้สะดวกและรวดเร็ว มีการดูแลให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะให้บริการ ตลอดเวลา

๔. บุคลากร ห้องสมุดต้องมีบุคลากรที่มีความรู้เป็นผู้ดำเนินการบริหาร และ จัดการเพื่อให้การดำเนินงานห้องสมุดมีประสิทธิภาพ (พงรัตน์ สมวงศ์ ๒๕๕๑)

การจัดตั้งห้องสมุดสาธารณะที่เหมาะสม ควรอยู่ในแหล่งที่ประชาชนเข้าไปใช้ บริการได้สะดวก จัดระบบการเก็บรักษา ยืม คืนหนังสือได้ มีผู้ดูแล ทางเลือกหนึ่งของ ระบบห้องสมุดสาธารณะในสังคมไทยที่น่าจะเหมาะสมคือ การจัดห้องสมุดในชุมชน ทางศาสนา เนื่องจากชุมชนลักษณะนี้มีความเป็นชุมชนตามธรรมชาติ เป็นที่รวมของ สมาชิกชุมชนที่มีเป้าหมายและความศรัทธาเดียวกัน มีกิจกรรมรวมหมู่ชนสม่ำเสมอ และสมาชิกเป็นผู้มีจิตสาธารณะ ในประเทศไทยมีชุมชนทางศาสนาที่เข้มแข็งอยู่มาก เช่น ชุมชนชาวพุทธในวัด และสถานปฏิบัติธรรม ชุมชนชาวคริสต์ในโบสถ์ หรือชุมชน ชาวมุสลิมในมัสยิด ซึ่งล้วนมีคุณลักษณะเหมาะสมในการจัดตั้งห้องสมุดสาธารณะ ของชุมชนทั้งสิ้น

มัสยิด หรือ สุเหร่า เป็นศาสนสถานของชาวมุสลิม คำว่า มัสยิด ในภาษาอาหรับ แปลว่า สถานที่กราบ ชาวมุสลิมในแต่ละชุมชนจะสร้างมัสยิดขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติ พิธีกรรมทางศาสนา อันได้แก่การนมาซ และการวิงวอน การปลื้กตนเพื่อบำเพ็ญตบะ หาความสันโดษ (อิติกาฟ และ คอลวะหุ) นอกจากนี้ มัสยิดยังเป็นโรงเรียนสอน อัลกุรอานและศาสนา สถานที่ชุมนุมพบปะ ประชุม เฉลิมฉลอง ทำบุญเลี้ยง สถานที่ ทำพิธีสมรส และสถานที่พักพิงของผู้ลี้ภัยผู้ไร้ที่พำนัก โดยที่จะต้องรักษามารยาท ของมัสยิด เช่น การไม่คละเคล้าระหว่างเพศชายและหญิง การกระทำที่ขัดกับบทบัญญัติ ห้ามของอิสลาม (ฮะรออม) ทั้งหมด (วิกิพีเดีย ๒๕๕๒)

การจัดตั้งมัสยิดต้องได้รับการเห็นชอบจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด โดยต้องมีรายการและเอกสารที่เกี่ยวกับการจัดตั้งมัสยิด คือจำนวนสัปบุรุษในท้องที่ ซึ่งจะจัดตั้งมัสยิด และหลักฐานแสดงความเห็นชอบของปวงสัปบุรุษ รายการจำนวน ที่ดิน ชื่อเจ้าของที่มอบที่ดินให้แก่มัสยิด แผนที่แสดงเขตที่ตั้งมัสยิดใหม่ แผนผัง แสดงสิ่งก่อสร้าง รายการเงินทุนและกำหนดเวลาก่อสร้างมัสยิด และสัญญาการจดทะเบียนนิติบุคคล ดังนั้น มัสยิดทุกแห่งจึงมีกรรมการและระบบการบริหารงานชัดเจน มีกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมทางการศึกษาแก่เยาวชน และสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ มัสยิดมีความสำคัญมากในสังคมอิสลาม บทความเรื่อง ‘บทบาทมัสยิดในอิสลาม’ เผยแพร่โดยมูลนิธิเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาสังคม (๒๕๕๑) กล่าวไว้ว่า

“อิสลามในสาระแล้วก็คือ ศาสนาสากลอันเป็นนිරันดรที่องค์อภิบาลทรงยินดีให้เป็นแนวทางชีวิตสำหรับมนุษยชาติ เป็นหลักธรรมแห่งความเป็นอยู่ ในอิสลามไม่ยินดีให้ผู้ที่นับถือปฏิบัติละหมาดของพวกเขาโดยโดดเดี่ยวออกจากสังคมที่พวกเขาใช้ชีวิตอยู่ ทว่า อิสลามเรียกร้องพวกเขาอย่างหนักแน่นที่สุด ให้ปฏิบัติในลักษณะของ ญะมาอะฮ์ และต้องปฏิบัติในมัสยิดด้วย จนกระทั่งถูกแสดงออกมาซึ่งภาพแห่งเกียรติยศ ภูมิฐาน และนำเอาพรอันดี ทำให้พวกเขาอยู่ภายใต้ร่มเงาแห่งความรัก และสนิทสนมต่อกัน เกาะเกี่ยวเหนี่ยวยึดต่อกันประดุจตัวอาคารอันมั่นคง”

“การละหมาดวันศุกร์ตามกฎหมายแล้วจะต้องปฏิบัติในมัสยิดของชุมชนเท่านั้น

จึงจะนำมาซึ่งความเป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมมุสลิมในรูปแบบที่แจ่มแจ้งชัดเจน สันตะเทือนจิตใจที่ถูกควบคุมด้วยความสำนึกและความรู้สึก ณ ที่นั้นย่อมส่งผลให้เกิดเป็นคุณค่าที่งดงามและศักดิ์สิทธิ์อย่างแท้จริง”

“ในการพบปะกันในรอบสัปดาห์มีทั้งบทเรียน แนวคิดและความรู้ใหม่ๆ เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมแวดล้อม เพื่อการฟื้นฟูความรู้สึกที่เป็นพี่น้อง สมานความสามัคคี และเป็นการแสดงพลัง การทำละหมาดร่วมกัน (ญะมาอะฮฺ) ในมัสยิด ๕ เวลา ในวันหนึ่งๆ และละหมาดวันศุกร์ ๑ ครั้งต่อสัปดาห์ ทำให้มัสยิดมีฐานะอันสำคัญยิ่งในอิสลาม และในความเป็นอยู่ของบรรดามุสลิม มัสยิดไม่ใช่กุฎีหรืออาศรม และไม่ใช่สถานที่พบปะเสหาของบุคคลไร้งานทำ หรือสำนักของนักพรตนักบวช ทั้งนี้เพราะในอิสลามไม่มีระบบนักบวช และธรรมชาติของอิสลามเป็นศาสนาแห่งการเคลื่อนไหวมาแต่เดิม มีความสะอาดบริสุทธิ์ หลีกห่างจากการใช้ชีวิตที่ชะงักอยู่กับที่ปฏิเสธการครองสมณเพศหรือครองตัวแบบโดดเดี่ยว ยิ่งกว่านั้น อิสลามยังถูกประทานมาเพื่อทำลายสิ่งกีดขวางต่างๆ ที่กีดกันผู้คนออกจากสนามชีวิต ขจัดระบบต่างๆ ที่พยายามทำให้มนุษย์อยู่แต่ในโพรงลึกอย่างมงาย”

“แท้จริงมัสยิดในอิสลามนั่นคือ สภานับบรุษุทธิ์ เป็นที่รับการเสนอความคิดเห็นอันหลากหลาย ได้แย้งในเรื่องราวกิจกรรมต่างๆ ด้วยความอิกลาศ (บริสุทธิ์ใจ) เสียสละ และด้วยความรักต่ออัลลอฮฺและเราะซูลของพระองค์ เนื่องจากสมาชิกสัปบุรุษของมัสยิดที่มาร่วมพบปะกันนั้น พวกเขาคือบุคคลที่อัลกุรอานให้เกียรติ”... “คือมัสยิดอันเป็นสภานาวที่มีการประชุมกันทุก ๆ วัน วันละ ๕ ครั้ง ประตูไม่เคยปิดไม่ว่าจะเป็นวันหยุด หรือสภาพการณ์ใดๆ ก็ตาม มนุษย์เคยเห็นสภาใดๆ ในชีวิตของพวกเขาเหมือนเช่นนี้บ้างหรือ?”

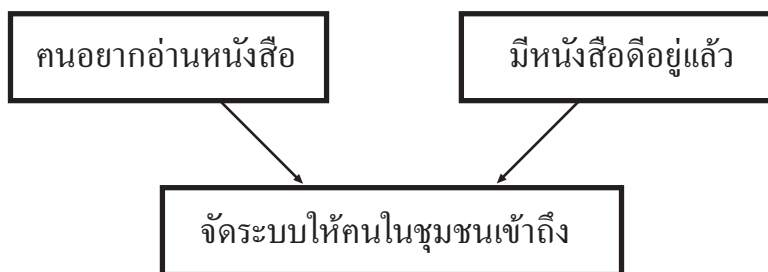
“มัสยิดได้สะท้อนถึงภาพต่างๆ ของความเสมอภาคได้อย่างชัดเจนที่สุดที่ไม่อาจพบเห็นได้จากที่ใดอีก ภาพของผู้นำที่ยืนละหมาดอยู่เคียงข้างผู้อารักขา คนร่ำรวยอยู่เคียงข้างคนยากจน นายยืนติดประชิดกับคนใช้ เป็นต้น มัสยิดมิได้มีป้ายประกาศเขียนไว้ว่า คณะรัฐมนตรีมีสิทธิ์ยืนละหมาดแถวแรก แถวที่ ๒ เป็นของวุฒิสมาชิก หรือ

ข้าราชการระดับนั้นระดับนี้ แต่ทว่า ทั้งหมดมีสิทธิ์เท่าเทียมกันประดุจดังซี่ของหวีเล่มเดียวกัน ซึ่งบุคคลใดเดินทางไปถึงมัสยิดก่อนเขาก็ย่อมมีสิทธิ์อยู่แถวหน้า โดยไม่คำนึงว่าเขาผู้นั้นจะมีฐานะ หรือความรู้เพียงใดในระหว่างมนุษย์ ขณะเดียวกันหากผู้ใดก็ตามที่มาทีหลังก็ย่อมไม่มีสิทธิ์แทรกแถว เพราะอาจเกิดความวุ่นวายแก่ผู้ที่กำลังละหมาด เป็นสาเหตุทำให้พวกเขาเสียสมาธิ หรือเสียบรรยากาศการทำอิบาเดฮ์ได้ เพราะการมาทีหลังแต่พยายามแทรกเข้าไปยืนในแถวแรกนั้นถือเป็นการผิด และเป็น การปฏิบัติที่สวนทางกับซุนนะฮ์” “ความเสมอภาคดังกล่าว หรือสิ่งที่เราได้พบเห็น จากแถวละหมาด คือสิ่งที่ปลูกฝังและทำให้เกิดเป็นกิงก้านสาขาขึ้นมาในมัสยิดต่างๆ ของอัลลอฮ์ ข้าพเจ้าจึงกล่าวยืนยันได้ว่า แท้จริงปรากฏการณ์เช่นนี้จะไม่มีในหลัก คำสอนศาสนาใดๆ ไม่มีในพิธีกรรมหรือลัทธิใดๆ ย่อมเป็นความดีงามและเกียรติยศ ศักดิ์ศรีที่เพียงพอแล้วของอิสลาม” (มูลนิธิเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาสังคม ๒๕๕๑)

ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีมัสยิด ๑๕๕ แห่ง ซึ่งมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของ ชุมชนชาวมุสลิม พัฒนาคุณธรรมด้านศาสนา รักษาวัฒนธรรมอิสลาม ส่งเสริมการ- ศึกษาทั้งด้านศาสนา สามัญ และวิชาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ปวงสัปบุรุษทุกรูปแบบ โดยมัสยิดเป็นหน่วยงานหลักที่ประสานนโยบาย และประสานงานระหว่างชุมชนอิสลาม กับหน่วยงานของรัฐทุกระดับ ทำให้มัสยิดเป็นสถานที่เหมาะสมยิ่งที่จะทดลองจัด ห้องสมุดสาธารณะสำหรับชุมชน

ทฤษฎี สมมติฐาน และหรือกรอบแนวความคิดของการวิจัย

กรอบแนวคิด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อทดลองรูปแบบห้องสมุดที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย ไม่ต้องใช้งบประมาณมาก และโดยการดำเนินงานของภาคเอกชนในรูปแบบของชุมชนศาสนา

๒. ศึกษาลักษณะการเลือกอ่านหนังสือประเภทสาระของผู้ใช้บริการห้องสมุดในมัสยิด

ขอบเขตของการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ศึกษาระบบห้องสมุดที่ดำเนินงานในมัสยิด ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลเท่านั้น

วิธีการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

๑. ขั้นตอนเตรียมการ

• จัดเครือข่ายห้องสมุดสาขา

๑.๑ สํารวจข้อมูลมัสยิดในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

๑.๒ ติดต่อประสานงาน เชิญชวนให้กรรมการมัสยิดที่สนใจเข้าร่วมโครงการวิจัย

๑.๓ จัดประชุมระดมสมองกรรมการมัสยิดที่สนใจ และอาสาสมัครผู้ดูแล

ห้องสมุดในมัสยิด เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินการ ระบบการจัดการ เช่น การยืม คืน การดูแล และการแลกเปลี่ยนหนังสือ รวมห้องสมุดในโครงการประมาณ ๕๐ แห่ง

• จัดหาหนังสือดี

๑.๔ ประสานงานความร่วมมือกับหน่วยงานผลิตหนังสือดี เพื่อขอหรือซื้อหนังสือได้แก่

- หน่วยราชการที่ผลิตหนังสือความรู้ และวรรณกรรมต่างๆ เช่น กรมศิลปากร กระทรวงต่างๆ

- หน่วยงานวิจัยเพื่อคัดเลือกรายงานการวิจัยที่มีเนื้อหาเหมาะสมแก่ประชาชน
- หนังสือวิชาการสถาบันการศึกษาต่างๆที่มีเนื้อหาเหมาะสมแก่ประชาชน
- หนังสือสำนักพิมพ์ที่ผลิตหนังสือสาระ หนังสือวรรณกรรมคุณภาพ วรรณกรรมแปลคลาสสิกนานาชาติ

๑.๕ คัดเลือกหนังสือ

- รวมหนังสือดีที่ใช้ในโครงการประมาณ ๘๐๐ ชื่อเรื่อง โดยจัดหนังสือเป็น ๒ กอง เพื่อแลกเปลี่ยนระหว่างห้องสมุดให้มีหนังสือใหม่ทุก ๖ เดือน

• จัดห้องสมุดในมัสยิด

๑.๖ มอบหนังสือให้ห้องสมุดในมัสยิดที่เข้าร่วมโครงการฯ ประมาณแห่งละ ๕๐๐ ชื่อเรื่อง ชื่อเรื่องละ ๑ เล่ม

๑.๗ จัดอบรมอาสาสมัครผู้ดูแลห้องสมุด จัดรูปแบบการจัดวางหนังสือ และระบบการบันทึกรายชื่อหนังสือ สถิติการยืม คืน เชื่อมโยงระหว่างมัสยิด และมัสยิดกับผู้วิจัย

๒. ขั้นตอนดำเนินการ

๒.๑ ห้องสมุดที่ร่วมโครงการดำเนินการให้บริการห้องสมุด

๒.๒ แลกเปลี่ยนหนังสือระหว่างห้องสมุดเพื่อให้มีหนังสือใหม่ทุก ๖ เดือน

๓. **ขั้นติดตามประเมินผล**

๓.๑ ประเมินผลจากสถิติการยืม คืบหนังสือ ความพึงพอใจหนังสือของโครงการ และระบบ จากผู้ให้บริการ อาสาสมัครผู้ดูแลห้องสมุด และกรรมการมัสยิด

ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

ระยะเวลาทำการวิจัย รวม ๑๘ เดือน

ตั้งแต่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๒ ถึง พฤศจิกายน ๒๕๕๓

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้รูปแบบระบบ และการจัดการห้องสมุดขนาดเล็กในชุมชนที่จัดตั้งโดยองค์กร ศาสนา

๒. ประชาชนผู้ให้บริการห้องสมุดในมัสยิดมีโอกาสดูหนังสือดี

๓. ได้ข้อมูลการอ่านหนังสือสาระของผู้ให้บริการห้องสมุดในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

(42)

โครงการวิจัย 'ระบบหนังสือหมุนเวียนฯ'

โครงการวิจัย เรื่อง
การศึกษาระบบหนังสือหมุนเวียน
ในโรงเรียนประถมศึกษา

(The Study of Book Sharing System in Small Primary Schools)

บริษัท สำนักพิมพ์ผีเสื้อ จำกัด

ด้วยงบประมาณสนับสนุนประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๑

จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ รับทุนในกลุ่มการปฏิรูปการศึกษา

ประเภทการวิจัย

การพัฒนาทดลอง (Experimental Development)

ผู้รับผิดชอบ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑนา วงศ์ศิรินวัฒน์	หัวหน้าโครงการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จินดา จำเริญ	ที่ปรึกษาโครงการ
นายมกุฏ อรฤดี	ที่ปรึกษาโครงการ
อาจารย์ทิพา ปลีหะจินดา มหาวิทยาลัยบูรพา	นักวิจัยร่วม

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

๑. สำนักพิมพ์ผีเสื้อ อาคารหมายเลขห้า ๕/๔ ถนนสุขุมวิท ซอย ๒๔ กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐

โทรศัพท์ ๐๒-๖๖๓-๔๖๖๐, ๐๘๑-๕๕๒-๐๖๕๖ โทรสาร ๐๒- ๒๖๑-๓๘๖๓
bookstudy@bflybook.com

๒. ภาควิชาสารสนเทศ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

วัยประถมเป็นวัยที่ต้องส่งเสริมสนับสนุน เอาใจใส่ พัฒนาระบบวิธี และกระบวนการอ่านกันอย่างเต็มที่ เพื่อเป็นรากฐานสำคัญให้มีอุปนิสัยชอบอ่านหนังสือ อย่างไรก็ตาม มีรายงานจากการวิจัยและแหล่งข้อมูลอื่นๆ จำนวนมากที่แสดงปัญหาด้านการอ่านและการเรียนรู้ของเด็กไทย แม้รัฐบาลจะเห็นความสำคัญของการอ่านของเด็กปฐมวัย ดังเห็นได้จากการกำหนดประเด็นวาระเพื่อเด็กและเยาวชน ปี ๒๕๕๑ ซึ่งได้รับความเห็นชอบเป็นมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๑ ให้มีการส่งเสริมการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีคุณภาพ กำหนดมาตรการให้มีการส่งเสริมการอ่านหนังสือ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นวาระแห่งชาติ

รัฐบาลได้พยายามใช้กลไกทางการเงินโดยให้งบประมาณในด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาการอ่าน ซึ่งมีอุปสรรคทั้งงบประมาณที่ไม่เพียงพอ ปัญหาการบริหารจัดการ และวิธีการแจกหนังสือกระจายลงไปในพื้นที่ห่างไกลหรือโรงเรียนขนาดเล็ก มีรายงานตั้งแต่ปี ๒๕๔๖ ว่า สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) ซึ่งเปลี่ยน

โครงสร้างงานเป็นสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ในปัจจุบัน ได้กำหนดเป้าหมายให้มีอัตราส่วนหนังสือที่เหมาะสมเท่ากับ ๑๐ เล่ม สำหรับนักเรียน ๑ คน แต่ในความเป็นจริงพบว่า มีจำนวนโรงเรียนมากกว่า ๑๘,๐๐๐ แห่ง ที่อยู่ในกลุ่มขาดแคลนหนังสือ คือมีหนังสือน้อยกว่า ๔ เล่ม สำหรับนักเรียน ๑ คน ปัญหาสำคัญคือ การบริหารจัดการให้มีจำนวนหนังสือที่มากพอต่อความจำเป็นในการเรียนรู้ของนักเรียน โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็ก และกระทรวงศึกษาธิการยังไม่อาจกำหนดกรอบวิธีและระยะเวลาการดำเนินการแก้ไขปัญหาได้

ข้อเท็จจริงก็คือ การกำหนดให้นักเรียนระดับประถมศึกษา ๑ คน มีหนังสืออ่าน ๔ เล่ม เท่ากับว่า รัฐบาลต้องทุ่มงบประมาณทันทีเฉพาะค่าหนังสือไม่ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ ล้านบาทในปีแรก เคยมีผู้ศึกษาว่า การจะให้เด็กไทยมีหนังสืออ่านคนละ ๑๐ เล่ม ตามเกณฑ์มาตรฐานนั้น หากยังใช้วิธีเดิม งบประมาณเท่าเดิม และกลไกการจัดการแบบเดิม จะต้องใช้เวลาถึง ๑๐๐ ปี

ดังนั้น การศึกษาวิธีจัดหาหนังสือ วิธีการดำเนินการให้หนังสือเข้าถึงตัวเด็กอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ได้ผลดีทางด้านวิชาความรู้ สติปัญญา กิจกรรมเสริม และผลพลอยได้ทางสังคม อีกทั้งประหยัดงบประมาณ จึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทย โดยเฉพาะเด็กไทยในชนบท

ปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโรงเรียนในสังกัด ๓๒,๘๘๕ แห่ง มีโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งมีนักเรียนไม่เกิน ๑๒๐ คน จำนวน ๑๐,๘๘๗ แห่ง โรงเรียนเหล่านี้ มีปัญหาสำคัญคือ

๑. นักเรียนจากโรงเรียนขนาดเล็กมีคุณภาพค่อนข้างต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดอื่นๆ เพราะโรงเรียนขาดความพร้อมทุกด้าน เช่น มีครูไม่ครบชั้นเรียน ขาดแคลนสื่อการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์ โดยเฉพาะสื่อและเทคโนโลยีที่มีราคาแพง เนื่องจากส่วนกลางใช้จำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ในการจัดสรรงบประมาณทุกด้าน

๒. โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ คือมี

การลงทุนค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดใหญ่กว่า เช่น อัตราส่วนครู : นักเรียน ซึ่งตามมาตรฐานต้อง ๑ : ๒๔ แต่สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก อัตราส่วนครู : นักเรียนเท่ากับ ๑ : ๘-๑๑ เท่านั้น ทางสำนักงานสพฐ. ได้ใช้วิธีการบริหารจัดการและนวัตกรรมต่างๆ มาช่วยแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน ได้รายงานข้อมูลด้านนวัตกรรมที่สามารถนำเสนอเป็นแบบอย่างในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก ๔ แบบ คือ

๑. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
๒. การจัดการเรียนรู้ด้วยคอมพิวเตอร์
๓. การจัดการเรียนรู้ระบบทางไกลผ่านดาวเทียม
๔. การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

การจัดระบบหนังสือหมอนเวียนจะเป็นนวัตกรรมหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ไม่ต้องรองงบประมาณและนโยบายที่ยังไม่ชัดเจนจากส่วนกลาง รวมทั้งเป็นการสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากของระบบคือ บุคลากรการศึกษาระดับปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคประชาสังคม จึงควรมีการทดลองใช้และศึกษาผลของการจัดระบบหนังสือหมอนเวียนในโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ต่างๆ เปรียบเทียบกับระบบการแจกหนังสือแก่โรงเรียนที่ใช้กันอยู่เดิม เพื่อนำข้อสรุปเป็นแนวทางการจัดนโยบายสาธารณะด้านการอ่านและระบบหนังสือของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาระบบหนังสือหมอนเวียนในโรงเรียนประถมขนาดเล็ก เป็นโครงการนำร่องเพื่อศึกษาผลของการใช้ระบบหนังสือหมอนเวียนในโรงเรียนประถม ดังนี้

๑. สำรวจสถานการณ์ปัจจุบันของหนังสือและห้องสมุดในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ปัญหาและโอกาสพัฒนาระบบหนังสือ
๒. ทดลองใช้ระบบหนังสือหมอนเวียนในโรงเรียนประถมขนาดเล็ก ๓ กลุ่ม

โรงเรียน โดยปรับระบบให้เหมาะสมแก่สภาพของแต่ละพื้นที่คือ โรงเรียนในเขตเมือง ๑ กลุ่มโรงเรียน และเขตชนบท ๒ กลุ่มโรงเรียน และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านและการเรียนรู้ของเด็ก กับโรงเรียนที่ได้รับหนังสือแจก แต่ไม่ได้ใช้ระบบหนังสือหมุนเวียน

๓. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของระบบหนังสือหมุนเวียน

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

หลักการจัดระบบหนังสือหมุนเวียนระหว่างโรงเรียน คือจัดกลุ่มโรงเรียนที่อยู่ในละแวกใกล้เคียง ไปมาหาสู่กันได้ไม่ยาก กลุ่มละ ๔ โรงเรียน ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. นำงบประมาณค่าหนังสือมารวมกัน และจัดซื้อเป็นหนังสือกองกลาง เสมือนหนึ่งจัดซื้อสำหรับโรงเรียนเพียงแห่งเดียว กรรมการคัดเลือกหนังสือมาจากโรงเรียนทั้ง ๔ แห่ง สิ่งแรกที่เป็นผลดีคือ จะได้หนังสือที่หลากหลาย

๒. แยกหนังสือกองกลางออกเป็น ๔ กอง สมมุติให้ชื่อว่า กอง ก. ข. ค. และ ง.

๓. แจกจ่ายหนังสือที่แยกแล้วให้แก่โรงเรียนในกลุ่มสมาชิก โรงเรียนละ ๑ กอง กำหนดเวลาให้แต่ละโรงเรียนครอบครองหนังสือได้ ๓ เดือน เมื่อครบ ๓ เดือน ก็นำมาแลกเปลี่ยนหมุนเวียนกัน

กระบวนการของระบบหมุนเวียนหนังสือนับเป็นเรื่องสำคัญ

เพราะไม่ใช่การแลกเปลี่ยนกันอ่านอย่างปกติธรรมดาเหมือนคน ๔ คน แต่เป็นกระบวนการใหญ่ที่อาศัยความสัมพันธ์รอบด้าน กระบวนการหมุนเวียนหนังสือจะทำให้เกิดระบบที่เข้มแข็งต่อไปนี้

บุคลากรห้องสมุดโรงเรียน ต้องมีสถานะที่มั่นคง ทำหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบเรื่องหนังสือในฐานะบรรณารักษ์ เป็นที่ปรึกษาด้านการอ่านของเด็กอย่างใกล้ชิด กำหนดกิจกรรมการอ่านของเด็กในรอบ ๓ เดือนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เด็กใช้ประโยชน์จากหนังสือแต่ละกองเต็มที่ ให้ทันเวลาก่อนจะส่งมอบแก่โรงเรียนอื่น

กระบวนการอ่านอย่างกระตือรือร้นก็จะดำเนินไปตามปกติ มีการรณรงค์ให้เด็กอ่านหนังสืออยู่ตลอดเวลา มีใช้เทศกาลใดเทศกาลหนึ่ง

กิจกรรมที่จัดขึ้นร่วมกันในการแลกเปลี่ยนหนังสือ เป็นกุศโลบายสำคัญยิ่งในระบบหนังสือหมุนเวียน มีใช้เพียงนำกล่องหนังสือไปโยนให้กันหรือแลกกันเฉยๆ แต่โรงเรียนในกลุ่มต้องกำหนดให้เป็นวาระสำคัญในแต่ละภาคเรียน เสมือนมีงานเทศกาล หรืองานเฉลิมฉลองประจำภาคเรียน ให้เด็กได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น แข่งขันตอบปัญหาจากหนังสือเพื่อให้ระบบการอ่านเข้มข้นขึ้น มีการตั้งรางวัล ซึ่งขอความร่วมมือจากชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครอง หรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กระจายกิจกรรมออกไป ไม่เพียงระหว่างเด็กๆ แต่รวมถึงผู้ใหญ่ พ่อแม่ผู้ปกครอง ซึ่งไปเป็นกองหนุนกองเชียร์ลูกของตน ที่ไม่เคยรู้จักกันก็จะได้รู้จัก ที่รู้จักกันแล้วก็มีโอกาสคุ้นเคยกันยิ่งขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านระหว่างตำบลก็จะแนบแน่น ใกล้ชิดยิ่งขึ้น มีปัญหาสิ่งใดในอนาคตก็จะช่วยกันแก้ไขได้

การผสมผสานกันระหว่างชุมชนท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่น ผู้คนในหมู่บ้านหรือตำบลใกล้เคียง การระแวงระวังภัยทั้งด้านธรรมชาติและภัยอื่นๆ อาจถือเป็นโอกาสที่จะดึงหน่วยงานราชการอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงมหาดไทยหรือกระทรวงอื่นๆ

นี่คือการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนที่ไม่จบสิ้นหรืออยู่แต่ในห้องเรียน แต่เป็นการเรียนเพื่อรอบรู้อย่างกว้าง เรียนรู้โลกและชีวิตข้างนอก ผูกมิตรกับคนอื่น พร้อมกับได้ความรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับห้องสมุดโรงเรียน ก็เกิดขึ้นอย่างอัตโนมัติ ด้วยวิธีการดังกล่าว

เมื่อชาวบ้านและชุมชนเห็นดีเห็นงามไปกับกระบวนการนี้แล้ว ย่อมขอความร่วมมือสนับสนุนได้ไม่ยาก

ครูใหญ่ (ผู้อำนวยการ) ต้องแสดงความสามารถ แสดงเจตนาให้ชาวบ้านในชุมชนได้เห็นและรู้สึกว่าเป็นของลูกหลานตน ขณะเดียวกันก็เป็น

ของตนด้วย หากชาวบ้านต้องการอ่านหนังสือ ประสงค์จะใช้ห้องสมุด ก็มีสิทธิใช้ได้

ในช่วงที่รอรัฐบาล โรงเรียนทั้งหลายลองมาคิดทำวิธีง่าย ๆ ด้วยงบประมาณเท่าเดิม เพื่อให้เด็กของเรามีโอกาสอ่านหนังสือเพิ่มขึ้นอย่างน้อย ๔ เท่าของที่เป็นอยู่

ข้อสำคัญรัฐบาลต้องกำหนดนโยบาย แนวทางปฏิบัติ และตั้งเป้าหมายชัดเจนจริงจัง และดำเนินการให้เด็กชั้นประถมศึกษามีอุปนิสัยชอบอ่านหนังสือตั้งแต่วันนี้ เพื่อว่าในอีก ๑๕ ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะเริ่มเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมการอ่าน

วิธีดำเนินการระบบหมุนเวียนหนังสือ

ระบบหมุนเวียนหนังสือ มีองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียน ครูบรรณารักษ์ นักเรียน หนังสือ กิจกรรมแลกเปลี่ยนหนังสือ กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และการวัดผลสัมฤทธิ์ กำหนดวิธีดังนี้

๑. คัดเลือกโรงเรียนระดับประถมศึกษาขนาดเล็ก ๒ กลุ่มโรงเรียน คือ โรงเรียนในเขตเมือง ๑ กลุ่ม และเขตชนบท ๑ กลุ่ม กลุ่มละ ๔ โรงเรียน

๒. คัดเลือกหนังสือที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ประถมศึกษาปีที่ ๔ ถึง ๖) รายการเดียวกันและจำนวนเท่ากัน จัดเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ สำหรับทั้ง ๒ กลุ่มโรงเรียน แต่ละกลุ่มแยกเป็น ๔ กลุ่มย่อย สำหรับโรงเรียนแต่ละแห่ง

๓. มอบหนังสือให้แต่ละโรงเรียน วันส่งมอบ นิสิตภาควิชาสารสนเทศศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเพื่อกระตุ้นการอ่านของนักเรียนและหลังจากนั้น ขอให้ครูบรรณารักษ์ของโรงเรียนเป็นผู้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต่อไปอย่างสม่ำเสมอ

๔. กำหนดเวลาให้แต่ละโรงเรียนครอบครองหนังสือแต่ละกองได้ ๓ เดือน เมื่อครบ ๓ เดือนก็นำมาแลกเปลี่ยนหมุนเวียนกันภายในกลุ่มโรงเรียน เมื่อครบ ๑ ปี เด็ก ๆ ในแต่ละกลุ่มโรงเรียนจะได้อ่านหนังสือครบทุกรายการ ในวันหมุนเวียนหนังสือนั้น นิสิตภาควิชาสารสนเทศศึกษาฯ จะจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านด้วยทุกครั้ง

๕. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านและการเรียนรู้ของนักเรียน ก่อนและหลังการหมอนเวียนหนังสือกับโรงเรียนที่ได้รับหนังสือแจก แต่ไม่ได้ใช้ระบบหนังสือหมอนเวียน

ผู้เข้าร่วมโครงการ

- นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ๕ และ ๖ ในโรงเรียนทั้ง ๒ กลุ่ม
- ครูบรรณารักษ์ของทุกโรงเรียน
- คณะผู้วิจัย อาจารย์และนิสิตภาควิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

การดำเนินงานตามแผนงานวิจัย

๑. ผู้วิจัยได้ดำเนินการ กำหนดพื้นที่วิจัย โดยกำหนดกลุ่มวิจัยเป็นสองกลุ่มได้แก่

๑.๑ กลุ่มทดลอง ใช้ระบบหนังสือหมอนเวียน ๒ กลุ่มในเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต ๑ แบ่งเป็น

- โรงเรียนในเขตเมือง ๑ กลุ่ม (ในเขตเทศบาลตำบลแสนสุข) คือโรงเรียนบ้านแหลมแท่น โรงเรียนวัดเตาปูน โรงเรียนพระตำหนักมหาราช และโรงเรียนบ้านปากคลองโรงนา

- โรงเรียนในเขตชนบท ๑ กลุ่ม (เขตอำเภอหนองใหญ่) คือโรงเรียนบ้านหนอง-ประดู่ โรงเรียนบ้านหนองผักหนาม โรงเรียนบ้านห้างสูง และโรงเรียนบ้านท่าจาม

๑.๒ กลุ่มควบคุม เป็นโรงเรียนที่มีขนาด และลักษณะพื้นฐานใกล้เคียงกับกลุ่มทดลอง กำหนดจำนวนโรงเรียนกลุ่มควบคุม ๒ โรงเรียนต่อโรงเรียนกลุ่มทดลอง ๑ กลุ่ม (๔ โรงเรียน) รวม ๖ โรงเรียน ในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา

๒. สำรวจข้อมูลปัจจุบันของห้องสมุดและหนังสือในโรงเรียนที่เข้าร่วมวิจัย และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพการอ่านและการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

๓. จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อแนะนำกิจกรรมการส่งเสริมการอ่านแก่

บุคลากรผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนแต่ละกลุ่ม ใช้วิทยากรจากภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ในวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๑

๔. ติดต่อขอความร่วมมือจากสำนักพิมพ์ที่จัดพิมพ์หรือจำหน่ายหนังสือสำหรับเด็กในวัยที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ให้ส่งตัวอย่างและ/หรือรายชื่อหนังสือ และคัดเลือกหนังสือเพื่อใช้ในการวิจัย แบ่งหนังสือประเภทต่างๆ ให้ได้สัดส่วนตามประเภทและความยากง่ายของเนื้อหา

๕. มอบหนังสือให้โรงเรียนทั้งสองกลุ่ม พร้อมทั้งจัดกิจกรรมแนะนำหนังสือ และวิธีใช้บันทึกการอ่านแก่นักเรียน

๖. จัดกิจกรรมการหมุนเวียนหนังสือครั้งที่ ๑ โดยอาจารย์และนิสิตจากภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา เมื่อวันที่ ๒๕ และ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๒ กิจกรรมประกอบด้วย การสนทนากัน เพื่อให้เด็กทั้งสองโรงเรียนสานสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เกมและกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน การมอบรางวัลให้แก่ยอดนักอ่าน ๔ ประเภท ได้แก่

๑. อ่านเก่ง (จับใจความหนังสือได้ และถ่ายทอดเป็นภาษาของตนได้ดี)

๒. อ่านมาก

๓. วาดรูปสวย

๔. ลายมือสวย ซึ่งพิจารณาจากบันทึกการอ่านของโครงการวิจัยฯ ที่เด็กบันทึกไว้ นอกจากนี้ยังมอบเข็มกลัดแก่ ‘บรรณารักษ์น้อย’ เพื่อเป็นกำลังใจให้เด็ก ๆ ที่ช่วยดูแลห้องสมุด และจูงใจให้เด็กคนอื่นอยากร่วมกิจกรรมและอ่านหนังสือมากขึ้น

ผู้วิจัยกำหนดการแลกเปลี่ยนหนังสือครั้งที่ ๒ ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ประมาณสัปดาห์ที่ ๒ หลังจากเปิดภาคการศึกษาภาคแรก และจะเริ่มการวิจัยอีกกลุ่มโรงเรียน ในจังหวัดภาคกลางในช่วงเดียวกัน

หลังการใช้ระบบครบ ๑๒ เดือน ผู้วิจัยจะประเมินผลโครงการ โดยเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับห้องสมุดและหนังสือที่มีในโรงเรียน รวมทั้งเก็บข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพการอ่านและการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ความเข้าใจและความ

ร่วมมือของบุคลากรของโรงเรียนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม รวมทั้งประเมิน ปัญหา อุปสรรคของโครงการ แนวทางการปรับใช้ระบบหนังสือหมูนเวียนที่เหมาะสม แก่พื้นที่

ปัญหา และอุปสรรคที่พบเมื่อเริ่มวิจัย มีดังนี้

หนังสือสำหรับเด็ก

๑. ผู้วิจัยขอให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมเยาวชนคัดเลือกหนังสือตาม รายชื่อและตัวอย่างหนังสือที่สำนักพิมพ์ต่าง ๆ ส่งให้พิจารณา และได้เลือกซื้อเพิ่มเติม จากงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๕๑ แต่ได้หนังสือไม่ เพียงพอ คือ ขณะนี้ได้รับเพียงกลุ่มละ ๗๒-๗๓ เล่ม รวมหนังสือทั้งหมด ๒๕๑ เล่ม เนื่องจากหนังสือในท้องตลาดที่มีเนื้อหาและรูปแบบเหมาะสมแก่เด็กประถมศึกษา ตอนปลายไม่มากนัก

๒. หนังสือการ์ตูนความรู้และสารคดีสำหรับเด็ก ใช้ลายมือหรือแบบอักษรที่ อ่านยาก อาจกลายเป็นตัวอย่างทำให้เด็กเลียนแบบลายมือขยุกขยิก ผู้วิจัยจึงต้อง คัดหนังสือเหล่านี้ออก ทั้งที่เนื้อหาของหนังสือเหมาะสม

๓. หนังสือสำหรับเด็กจำนวนมากใช้ภาษาไทยผิด อาจกลายเป็นตัวอย่างให้ เด็กจดจำการใช้ภาษาที่ผิด ผู้วิจัยจึงต้องคัดหนังสือเหล่านี้ออกเช่นกัน แม้เนื้อหาจะ เหมาะสม

๔. คุณภาพและรูปเล่มของหนังสือสำหรับเด็กในท้องตลาดไม่เอื้อในการใช้ หมูนเวียน เนื่องจากไม่คงทน ขำรุคง่าย กระดาษหลุดออกเป็นแผ่น ผู้วิจัยต้องวางแผน ซื้อหนังสือทดแทนรายการที่ชำรุดเสียหายระหว่างการวิจัย ทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณ

นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย

๑. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ ที่ร่วมการวิจัยบางส่วนยังอ่านเขียนไม่คล่อง จึง อ่านหนังสือซึ่งเหมาะสมแก่วัยประถมปลายไม่ได้ ผู้วิจัยต้องคัดเลือกหนังสือบางส่วนที่

มีเนื้อหาและรูปแบบต่ำกว่าวัยของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย

๒. โรงเรียนในกลุ่มทดลองมีกิจกรรมที่นักเรียนกลุ่มเป้าหมายต้องเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ทั้งกิจกรรมประจำวัน เช่น แปรงฟัน และกิจกรรมพิเศษ เช่น กีฬาสี ทักษะศึกษา ตอบปัญหาวิชาการ และกิจกรรมตามเทศกาลวันสำคัญต่าง ๆ นักเรียนจึงมีเวลาอ่านหนังสือไม่มากนัก

ครูบรรณารักษ์

๑. โรงเรียนในกลุ่มทดลองส่วนใหญ่ ไม่มีครูบรรณารักษ์ที่รับผิดชอบห้องสมุด ผู้บริหารโรงเรียนจึงมอบหมายครูประจำชั้นหรือครูคนอื่นที่มีภาระงานเต็มที่แล้ว มาเป็นผู้ประสานงานและร่วมดำเนินโครงการวิจัย ซึ่งอาจมีผลต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านหรือการใช้ห้องสมุดของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย

๒. หลังจากดำเนินการทดลองใช้ระบบหนังสือหมุนเวียนระยะหนึ่งปรากฏว่า ครูผู้รับผิดชอบโครงการฯ กลัวหนังสือหาย และกลัวว่านักเรียนชั้นอื่นๆ ที่ไม่ใช่ นักเรียนกลุ่มเป้าหมายจะมายืมหนังสือไปอ่าน และครูไม่มีเวลาพอจะดูแลการยืม-คืนหนังสือในห้องสมุด จึงไม่ได้นำหนังสือในโครงการฯ ไว้ในห้องสมุด แต่นำใส่กล่องหมุนเวียนไปตามห้องของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย แม้เป็นการแก้ปัญหาหนังสือหาย แต่ก็ทำให้นักเรียนที่อยากยืมหนังสือ แต่ครูไม่ได้นำหนังสือเวียนมาที่ห้องของตนเอง ไม่มีโอกาสยืมหนังสือ

๓. ครูผู้รับผิดชอบโครงการฯ จะกระตุ้นให้เกิดการยืมหนังสืออ่านได้ดีในห้องที่ตนเองเป็นครูประจำชั้น แต่นักเรียนกลุ่มเป้าหมายห้องอื่นๆ ที่ครูผู้รับผิดชอบโครงการฯ ไม่ได้เป็นครูประจำชั้น ก็ยากจะทำความเข้าใจกับครูประจำชั้น ทำให้นักเรียนห้องนั้นๆ ไม่กระตือรือร้นเท่าที่ควร

ข้อสังเกตหลังจัดกิจกรรมหนังสือหมุนเวียนครั้งแรก

โรงเรียนเขตเมือง

หนังสือ

- หนังสือมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน จึงใช้หนังสือในห้องสมุดของโรงเรียนเข้าร่วมโครงการวิจัยฯ ทำให้มีหนังสือให้เด็กอ่านมากขึ้น
- โรงเรียนในเขตเมืองมีหนังสือหายไปรวม ๒๕ เล่ม

นักเรียน

• จากการตรวจสอบบันทึกการอ่านพบว่า นักเรียนหลายคนอ่านจับใจความไม่ได้ อ่านเฉพาะจุดแล้วนำมาเขียนบันทึก บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือยังไม่ถูกต้อง และคุณครูประจำชั้นบางคนไม่ได้ตรวจ

• นักเรียนชอบอ่านหนังสือ แต่ไม่ชอบเขียนบันทึกการอ่าน ซึ่งหนังสือที่ชอบอ่าน ส่วนใหญ่เป็นนิทานเล่มบาง มากกว่าหนังสือเล่มหนา อย่างวรรณกรรมเยาวชน

• ปัญหาสำคัญของการอ่านหนังสือน้อยคือ นักเรียนขาดเรียนบ่อยมาก เนื่องจากต้องช่วยครอบครัวทำงาน จึงอ่านและบันทึกการอ่านไม่ต่อเนื่อง และนักเรียนมีพื้นฐานการอ่านไม่ดี บางโรงเรียนเนื่องจากแต่เดิมครูประจำชั้นช่วงชั้นที่ ๑ (ป.๑-ป.๒) เป็นครูคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งไม่ถนัดสอนภาษาไทย ทำให้เด็กพื้นฐานการอ่าน-เขียนไม่แน่น (ปีนี้ได้เปลี่ยนให้ครูภาษาไทยไปสอนประจำช่วงชั้นที่ ๑ แทน)

- นักเรียนชอบเข้าห้องสมุด และพูดคุยกันเกี่ยวกับหนังสือ
- ในโรงเรียนแห่งหนึ่ง นักเรียนที่อ่านหนังสือมากที่สุดมี ๒ คนใช้สมุดบันทึกการอ่านถึง ๒ เล่ม (สมุด ๑ เล่ม บันทึกการอ่านหนังสือได้ ๑๔ เล่ม)

ครูบรรณารักษ์

• ครูบรรณารักษ์เกรงใจ ไม่กล้ารบกวนครูประจำชั้นเด็กห้องอื่น ที่ไม่ใช่ห้องของตนให้อ่านหนังสือและบันทึก

- ครูประจำชั้นพาเด็กเข้าห้องสมุดเป็นประจำ สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง

ผู้อำนวยการ

- บางโรงเรียนผู้อำนวยการกระตือรือร้นมาก ตรวจสอบบันทึกการอ่านของนักเรียนด้วยตนเอง และวางแผนว่าจะพยายามตรวจทุกเดือน และยังช่วยประกาศที่หน้าเสาธงเพื่อตามหาหนังสือที่หายไป

โรงเรียนเขตชนบท

หนังสือ

- โรงเรียนชนบทหนังสือหายน้อยกว่าโรงเรียนในเมือง และมีเพียงโรงเรียนเดียวที่ไม่มีหนังสือหายเลย อาจเป็นเพราะจำนวนเด็กนักเรียนในชนบทน้อยกว่าโรงเรียนในเมือง

นักเรียน

- มีนักเรียนเข้าใหม่ และย้ายออกกลางภาคเรียน นักเรียนจึงบันทึกการอ่านได้ไม่เต็มที่
- นักเรียนบางคนมีความบกพร่องทางการเรียนรู้ อ่านเขียนไม่คล่อง
- ในโรงเรียนแห่งหนึ่ง นักเรียนที่อ่านหนังสือมากที่สุดมี ๒ คน ใช้สมุดบันทึกการอ่านถึง ๓ เล่ม
- ก่อนเริ่มกิจกรรมหมุนเวียนหนังสือ นักเรียนกระตือรือร้นช่วยเหลือเตรียมกิจกรรมต่างๆ และช่วยนับจำนวนหนังสือและเก็บใส่กล่อง แสดงถึงความเอาใจใส่ดูแลหนังสือได้อย่างดี

ครูบรรณารักษ์

- ครูบรรณารักษ์มีพัฒนาการการทำงานที่ดี มีความสุขและภาคภูมิใจตนเอง ปรึกษานักวิจัยว่าอยากเลือกซื้อหนังสือดีเข้าห้องสมุด และขอคำแนะนำว่าจะมีวิธี

เลือกหนังสืออย่างไร และกำลังพยายามแก้ปัญหาเด็กที่ไม่สนใจอ่านหนังสือเลย ให้มาอ่านหนังสือให้ได้

- ครูบรรณารักษ์ ดูแลสภาพของห้องสมุดโรงเรียนเป็นระเบียบเรียบร้อยกว่า ก่อนเริ่มโครงการวิจัยฯ มาก

- บางโรงเรียนเพิ่งจัดงานสัปดาห์ห้องสมุด มีการแข่งขันกีฬา แข่งขันเปิดพจนานุกรม ซึ่งจัดขึ้นทุกสองปี ครูบรรณารักษ์อยากจัดบ่อยขึ้น แต่ติดขัดเรื่องภาระงานที่รับผิดชอบมีมาก และรับผิดชอบกิจกรรมเพียงคนเดียว ครูบรรณารักษ์อยากจัดมุมกิจกรรมในห้องสมุด เพื่อเป็นการดึงดูดใจให้เด็กเข้าห้องสมุด

- ครูบรรณารักษ์จัดกิจกรรมให้นักเรียนแนะนำหนังสือของโครงการฯ ในช่วงพักกลางวัน และบันทึกรายชื่อนักเรียนที่ทำกิจกรรม หนังสือส่วนใหญ่ที่นักเรียนเลือกแนะนำ เป็นหนังสือนิทานเล่มบางๆ

- ครูบรรณารักษ์ซ่อมหนังสือที่ชำรุด ด้วยวิธีง่ายๆ เช่น ตัดเทปใส

ผู้อำนวยการ

- บางโรงเรียนผู้อำนวยการโรงเรียนกระตือรือร้นและใส่ใจกับกิจกรรมมาก

แนวคิด ระบบหนังสือของประเทศ

- สมควรร่างพระราชบัญญัติห้องสมุดและหอสมุดแห่งชาติ
 - สมควรร่างพระราชบัญญัติระบบหนังสือสาธารณะ
- สมควรแยกหน่วยงานห้องสมุดและระบบหนังสือเป็นอิสระ
- สมควรจัดตั้ง ‘สถาบันกลาง’ เป็นเจ้าภาพบริหารจัดการระบบหนังสือ (พื้นฐานและอิเล็กทรอนิกส์) การอ่าน และการเรียนรู้ของชาติ

การเรียนรู้ และระบบหนังสือในอดีต คือ 'ไม่ใส่ใจ'

แนวคิดต่อมา คือ การต่อยอด

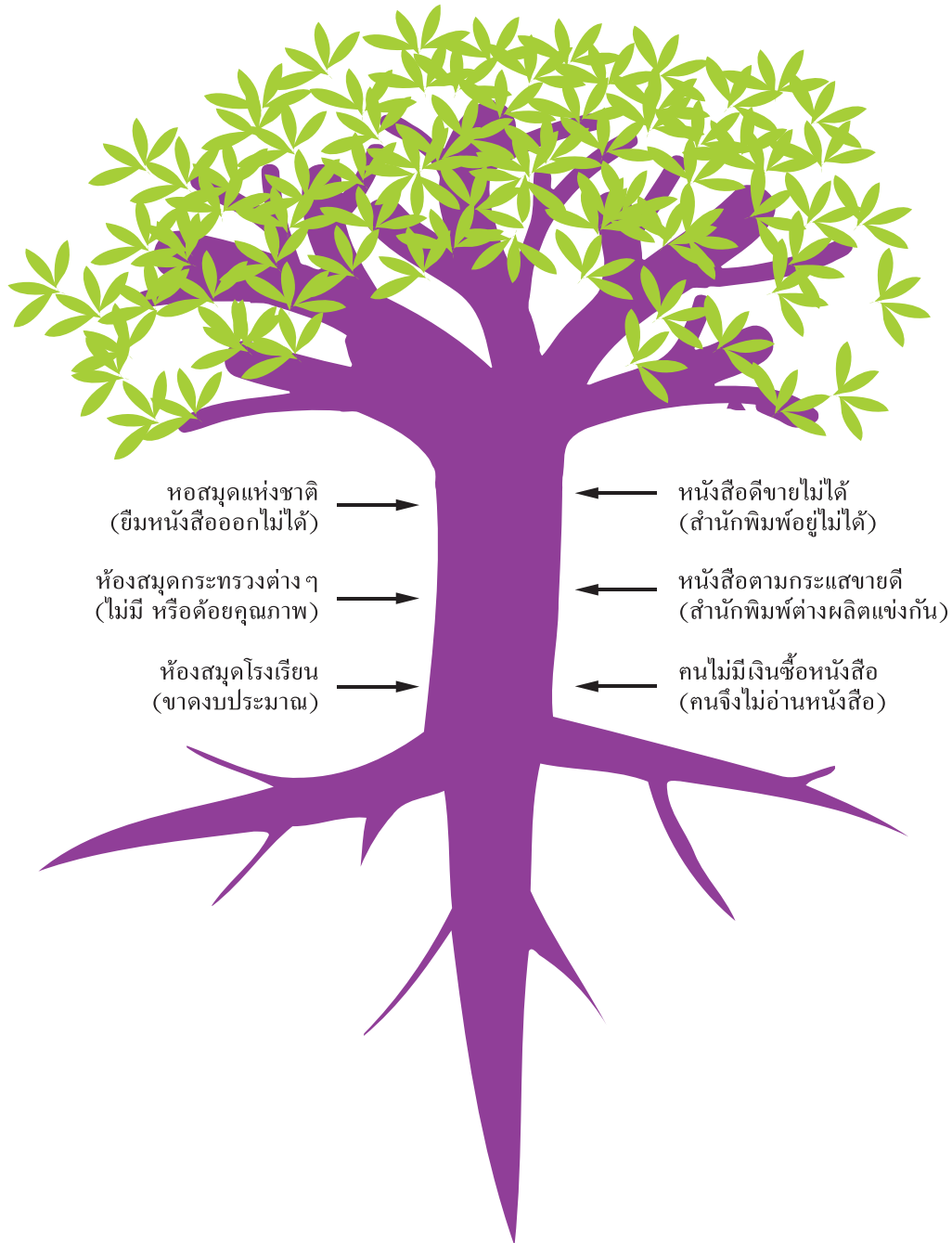
แต่ไม่มีราก

ระบบหนังสือของชาติ ควรมีรากแน่นหนา และมั่นคงจึงจะเกิดดอกและผลออกงาม

สภาพความเป็นไปเกี่ยวกับหนังสือและการอ่านในปัจจุบัน

การเรียนรู้ และระบบหนังสือในปัจจุบัน ควรเป็นเช่นนี้

หน้าที่ของสถาบันกลาง

- บริหารจัดการและเชื่อมโยงเครือข่ายระบบหนังสือของชาติให้เป็นเอกภาพ และมีประสิทธิภาพ
- จัดระบบองค์กรด้านหนังสือ ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาบุคคลในวิชาชีพที่เกี่ยวข้องทั้งระบบ
- กำหนดแนวทางส่งเสริมการอ่านในชาติให้สัมฤทธิ์ผลในระยะยาว อย่างมั่นคงถาวร และไม่สูญเปล่า
- สนับสนุนระบบหมุนเวียนหนังสือในห้องสมุดโรงเรียนทั่วประเทศ
- ประสานงาน สนับสนุนและเชื่อมโยงระบบห้องสมุดหน่วยงานราชการ
- จัดระบบศูนย์เรียนรู้และการอ่านของประชาคมเป็นแบบอย่างทั่วประเทศ

ผลสัมฤทธิ์ในระยะ ๕-๑๕ ปี

- ประเทศไทยจะมีระบบหนังสือสาธารณะได้มาตรฐานทัดเทียมกับนานาชาติ
- คนไทยจะอ่านหนังสืออย่างกระตือรือร้น เมล็ดพันธุ์แห่งการอ่านในเด็กไทยจะงอกงาม รากแก้วของการเรียนรู้จะหยั่งลงบนแผ่นดินนี้ แข็งแรงและมั่นคง
- การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นอย่างจริงจัง
- คนไทยจะทัดเทียมคนชาติอื่นอย่างมีราก
- การพัฒนาประเทศด้านต่างๆ ทั้ง การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และอื่น ๆ จะดำเนินไปอย่างราบรื่นและยั่งยืน ฯลฯ

สถาบันระบบหนังสือแห่งชาติ

- องค์กรมหาชน หรือหน่วยงานอิสระที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้น
- เพื่อจัดการ ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนา
- ระบบหนังสือของชาติ ระบบหนังสือสาธารณะ
- การอ่าน การเรียนรู้ และกระบวนการเกี่ยวข้อง ในระดับชาติอย่างบูรณาการ

(64)

โครงการวิจัย 'ระบบหนังสือหมุนเวียนฯ'

(แนวคิด)

สถาบันหนังสือแห่งชาติ

‘ระบบหนังสือสาธารณะ ‘ศูนย์บริการหนังสือ’ ‘ห้องหนังสือ’
และการอ่านของคนไทย

ถ้อยคำที่กล่าวกันมานานในประเทศนี้ คือ
 คนไทยไม่มีนิสัยรักการอ่าน คนไทยไม่มีวัฒนธรรมการอ่าน
 คนไทยสนใจสิ่งอื่นมากกว่าการเรียนรู้ด้วยการอ่าน
 คนไทยอ่านหนังสือเฉลี่ยปีละเพียง ๘ บรรทัด

.....

บัดนี้ มีคำถามย้อนคำถามเดิมๆ ว่า
 วิธีแก้ปัญหาคำคัญของชาติในเรื่องนี้ คืออะไร
 คำตอบคือ คำถามต่อเนื่องมากมาย ที่ต้องการวิธีแก้
 ด้วยการจัดการระบบ มิใช่ด้วยวิธีตั้งคำถาม
 กล่าวคือ รัฐบาลและประชาชนไทยต้องช่วยกันแก้ปัญหาต่อไปนี้
 อย่างพร้อมเพรียง

.....

ผลงานเขียนของนักเขียนไทยพิมพ์ออกจำหน่าย(เพียงเล็กน้อย) ปีละก็เล่ม
 ผลงานเขียนคุณภาพขายได้ก็เล่ม ผลงานแปลที่มีชื่อเสียงขายได้ก็เล่ม
 ประเทศไทยมี 'นักเขียนอาชีพ' ที่อยู่ได้อย่างดี ก็คน
 มีนักเขียนใหม่เกิดขึ้นปีละก็คน มีหน่วยงานใดสร้างนักเขียนใหม่จริงจัง
 ประเทศไทยมีบรรณาธิการต้นฉบับอาชีพก็คน
 บรรณาธิการต้นฉบับแปลก็คน
 หนังสือแปลที่แปลผิดพลาด ใช้ภาษาผิด มีมากเพียงใด
 มีการตรวจสอบหรือไม่

วงการวิจารณ์หนังสือและวรรณกรรมมีนักวิจารณ์ที่คน
ระบบหนังสือสาธารณะของไทยเอื้อให้คนไทยอยากอ่านหรือไม่
ระบบการเรียนรู้อันโรงเรียนส่งเสริมให้เด็กชอบอ่านเพียงใด
หนังสือในห้องสมุดโรงเรียนทั่วประเทศมีคุณภาพดีเพียงใด
ประชาชนทั่วไปควรจะมียุทธวิธีอ่านหนังสือในห้องสมุดสถานศึกษาหรือไม่
บรรณารักษ์วิชาชีพที่ทำงานด้วยความกระตือรือร้นมีเท่าใด
ราคาหนังสือแพงเกินไปหรือไม่สำหรับคนทั่วไป และทำไมหนังสือจึงแพง
รัฐบาลมีหน่วยงานดูแลเรื่องระบบหนังสือหรือไม่
การพัฒนาหนังสือ คืออะไร
หนังสือที่หน่วยงานของรัฐบาลผลิตมีคุณภาพเหมาะสมหรือไม่เพียงใด
มีสถาบันใดเปิดสอนหลักสูตรว่าด้วยวิชาชีพหนังสือหรือยัง
รัฐบาลใช้เงินงบประมาณเพื่อจัดพิมพ์และซื้อหนังสือปีละกี่ร้อยล้านบาท
เคยมีสถิติคนไทยอ่านหนังสือในห้องสมุด และยืมหนังสือห้องสมุดหรือไม่
คนไทยจำนวนเท่าใดที่ไม่เคยซื้อหนังสือแม้แต่เล่มเดียวตลอดชีวิต
ฯลฯ
มีคำถามอีกร้อยแปดพันเก้า
เกี่ยวกับระบบหนังสือและการเรียนรู้ของคนในชาติ
บัดนี้ ถึงเวลาที่จะต้องร่วมมือกัน แก้ปัญหาทั้งระบบ
ไม่มีเวลาดั่งคำถามอีกแล้ว

สถาบันหนังสือแห่งชาติ คือ สถาบันหลักของประเทศที่จะดูแล รับผิดชอบ บริหาร
และดำเนินงาน เพื่อ

๑. จัดการและพัฒนาระบบความรู้โดยรวมทุกรูปแบบ ให้เป็นเอกภาพอย่างมี

รูปธรรม ถาวร และมั่นคง

๒. จัดการและดำเนินงานระบบหนังสือสาธารณะ ศูนย์บริการหนังสือ และห้องหนังสือเพื่อบริการประชาชน อย่างทั่วถึงและสอดคล้องกับระบบสากล

๓. สนับสนุนและประสานงานห้องสมุดและห้องหนังสือทั่วประเทศให้มีพื้นฐานที่ดีและมั่นคง เพื่อส่งเสริมการอ่านอย่างจริงจังได้ผล และรองรับระบบอิเล็กทรอนิกส์ในอนาคต

๔. เป็นศูนย์กลางของบุคคล องค์กรที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ ระบบหนังสือสาธารณะ และการอ่านของชาติ

ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุที่การส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้จำเป็นต้องพัฒนาระบบหนังสือของประเทศโดยรวมอย่างพร้อมเพียง เพราะปัญหาเรื่องการอ่าน การเรียนรู้ และระบบหนังสือเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกัน จะแยกแก้ปัญหาทีละจุดไม่ได้ ไม่ว่าจะในระยะเร่งด่วนหรือระยะยาว ดังนั้น จึงต้องพิจารณาแก้ปัญหาองค์กรและบุคลากร ตลอดจนระบบสำคัญ และตั้งสถาบันเพื่อดำเนินงานการจัดระบบหนังสือ การอ่าน และการเรียนรู้ของชาติขึ้นมา

โครงสร้าง สถาบันหนังสือแห่งชาติ

๑. สำนักหนังสือ สถาบันหนังสือแห่งชาติ

ประเทศไทยยังไม่มีระบบศูนย์กลางด้านหนังสือ(อันเป็นสื่อความรู้พื้นฐานที่สำคัญ) หรือศูนย์ประสานงานเพื่อดำเนินการเป็นเอกภาพ การพัฒนาใดๆ จึงเป็นไปได้ยาก ดังนั้น ควรจัดตั้งองค์กรกลางด้านหนังสือ เพื่อบริหารงาน และเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ระบบบริหารงานอาจมีแนวทางดังนี้

- บริหารหนังสือ : จัดระบบหนังสือทุกรูปแบบและเครือข่าย รวมทั้งจัดหาหนังสือ ให้ห้องหนังสือ และห้องสมุดทั่วประเทศ

- จัดฐานข้อมูล : ฐานข้อมูลหนังสือ (ISBN) องค์กรที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ

และบุคคลในวิชาชีพหนังสือ

- ส่งเสริมและสนับสนุน : งานที่เกี่ยวข้องกับหนังสือทุกด้าน
- วิชาการและพัฒนา : พัฒนาหนังสือและหลักสูตรการศึกษานานาชาติที่เกี่ยวข้องกับ

วิชาชีพด้านหนังสือ

- ค้นคว้าและวิจัย : ดำเนินงานและสนับสนุนส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ
- ประสานงาน : ประสานงานกับหอสมุดแห่งชาติ องค์กร และบุคคลเพื่อเป็นศูนย์กลางความร่วมมือและช่วยเหลือ

๒. สำนักบริการหนังสือ สถาบันหนังสือแห่งชาติ

การจัดตั้งองค์กรใหม่อันเกี่ยวข้องกับหนังสือของชาติ เพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนหน่วยงานเดิม จึงพิจารณาใช้ชื่อ ‘สถาบันหนังสือแห่งชาติ’ และการดำเนินงานเป็นไปตามเงื่อนไขดังต่อไปนี้

๒.๑ ‘หอสมุดแห่งชาติ’ ดำเนินงานด้านสิ่งพิมพ์มีค่าของชาติที่ไม่ให้หยิบยืม (นอกจากการศึกษาค้นคว้า) ดังเช่นที่เป็นมา และทำการปริวรรตหนังสือหรือเอกสารเก่าเพื่อขยายความรู้สู่ประชาชนทั่วไป ตลอดจนจัดทำต้นฉบับหนังสือเก่าเพื่อพิมพ์เผยแพร่ใหม่ให้แพร่หลายและก่อประโยชน์ยิ่งขึ้น

๒.๒ ‘ศูนย์บริการหนังสือ’ หมายถึงหน่วยงานที่ให้ยืมหนังสือ หน่วยงานย่อยทุกแห่ง ก็ได้ชื่อว่า ‘ห้องหนังสือ’ ระบบศูนย์บริการหนังสือประกอบด้วย

- ‘ศูนย์บริการหนังสือ’ (กรุงเทพฯ และภูมิภาค)
- ห้องหนังสือรัฐบาลของกระทรวงต่างๆ เช่น ห้องหนังสือทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ
- ห้องหนังสือเอกชน
- ห้องหนังสืออื่นๆ เช่น ห้องหนังสือเรือนจำ ห้องหนังสือสถานพินิจ ฯลฯ
- ห้องหนังสือเฉพาะด้าน เช่น ห้องหนังสือเสียง ห้องหนังสือภาพ ห้องหนังสืออักษรเบรล (และหนังสือเสียงสำหรับคนตาบอด) ห้องหนังสือวิทยาศาสตร์

ห้องหนังสือการเกษตร ห้องหนังสือการแพทย์แผนไทย ห้องหนังสือศิลป ฯลฯ

- ห้องหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (ห้องหนังสือเสมือน 'e-book') ฯลฯ
- ห้องสมุดสถาบันการศึกษา ห้องสมุดโรงเรียน (เชื่อมโยงเครือข่าย ส่งเสริม และสนับสนุน)

(‘ศูนย์บริการหนังสือ’ และ ‘ห้องหนังสือ’ หมายถึง หน่วยงานที่ตั้งขึ้นใหม่ สังกัด ‘สถาบันหนังสือแห่งชาติ’ ส่วน ‘หอสมุดแห่งชาติ’ และ ‘ห้องสมุด’ หมายถึง หน่วยงานที่มีอยู่เดิม สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม)

๓. สำนักเทคโนโลยี สถาบันหนังสือแห่งชาติ

ระบบศูนย์บริการหนังสือและห้องหนังสือทั่วประเทศในอนาคต จำเป็นต้องประสานกันระหว่างหนังสือแบบดั้งเดิม หรือหนังสือเล่ม กับหนังสือในระบบอิเล็กทรอนิกส์ สถาบันหนังสือแห่งชาติจึงต้องมีหน่วยงานด้านเทคโนโลยีที่ดี ทันสมัย และก้าวหน้า เพื่อรองรับการเติบโตของระบบหนังสือทั้งหมดให้ก้าวทันโลกอย่างสมบูรณ์

- งานพัฒนาเครือข่ายหอสมุดแห่งชาติและสถาบันหนังสือแห่งชาติ
- งานพัฒนาระบบงานคอมพิวเตอร์หอสมุดแห่งชาติและศูนย์บริการหนังสือของสถาบันหนังสือแห่งชาติ
- งานพัฒนาระบบการบริการด้านคอมพิวเตอร์
- งานพัฒนาระบบการยืม-คืนหนังสือ ด้วยบัตรประชาชนแบบ Smart-Card
- งานพัฒนาระบบเครือข่าย e-book
- งานพัฒนาฐานข้อมูลหนังสือ สำนักหนังสือ สถาบันหนังสือแห่งชาติ

๔. สำนักพิมพ์สถาบันหนังสือแห่งชาติ

เพื่อแก้ปัญหามาตรฐานของหนังสือในประเทศ สถาบันหนังสือแห่งชาติควรมีสถักพิมพ์แบบอย่าง เป็นผู้กำหนดมาตรฐานกลางของการพิมพ์หนังสือ โดยเฉพาะ

หนังสือในศูนย์บริการหนังสือ ห้องหนังสือ หนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน

- ต้นแบบสำนักพิมพ์
- จัดหาต้นฉบับหนังสือสำคัญของชาติ พิมพ์จำหน่ายแจกแก่ห้องหนังสือ

และจำหน่ายทั่วไป

- จัดหาต้นฉบับหนังสือประเภทอื่นๆ พิมพ์จำหน่ายทั่วไป
- งานผลิต e-book และแปลงรูปหนังสือเป็นสื่อ Multimedia
- ประสานงานกับนักเขียนในด้านต่างๆ

ขอบข่าย และ หน้าที่

๑. บริหาร จัดการ และประสานงาน สนับสนุน

๑.๑ จัดระบบและดำเนินงานห้องหนังสือในประเทศไทย

• จัดหาหนังสือและดำเนินงานห้องหนังสือให้มีการยืมหนังสือออกจากห้องหนังสือ (ความสัมพันธ์กับหอสมุดแห่งชาติ ให้อำนาจ ๒.๑ ในหัวข้อ ‘สำนักบริการหนังสือ’)

• เพิ่มฐานข้อมูลห้องหนังสือในบัตรประจำตัวประชาชน (ประชาชนทุกคนมีสิทธิตัดเทียบกันในการใช้ ห้องสมุด ห้องหนังสือ หรือหนังสือ)

• จัดทำฐานข้อมูลห้องหนังสือในบัตรประจำตัวนักเรียน (นักเรียนที่มีบัตรประจำตัวนักเรียน มีสิทธิใช้ห้องสมุดหรือห้องหนังสือได้ทั่วประเทศ)

๑.๒ บริหารงบประมาณ และจัดหาหนังสือให้แก่ห้องสมุดและห้องหนังสือทั่วประเทศ

• จัดหาหนังสือให้แก่ห้องสมุดโรงเรียน และห้องสมุดชุมชน ห้องสมุดจังหวัด ห้องสมุดอำเภอ / เขต ห้องสมุดตำบล ฯลฯ

• จัดระบบหมุนเวียนหนังสือแก่ห้องสมุดโรงเรียน

• จัดหาหนังสือจากสำนักพิมพ์ ทั้งในและต่างประเทศ ตามความต้องการของห้องสมุดในสถาบันการศึกษา หรือห้องสมุดทั่วไป

๑.๓ จัดระบบฐานข้อมูลหนังสือ

อาศัยเครื่องมือระบบ ISBN ที่มีอยู่แล้ว เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายข้อมูล หนังสือ ทั้งระบบ เป็นประโยชน์แก่เจ้าของต้นฉบับและผู้อ่าน ตลอดจนสำนักพิมพ์และหน่วยงานอื่น ในการตรวจสอบ สืบค้น ติดต่อสื่อสาร รวมทั้งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ด้านหนังสือ อาทิ

- ชื่อหนังสือต้นฉบับภาษาไทย -> ผู้เขียน -> ผู้พิมพ์ -> ข้อมูลอื่นๆ ประกอบ
- ชื่อหนังสือฉบับภาษาเดิม -> ชื่อหนังสือแปล -> ผู้เขียน -> ผู้แปล -> ผู้พิมพ์ -> ข้อมูลอื่นๆ ประกอบ

๑.๔ จัดระบบฐานข้อมูลบุคคลในวิชาชีพหนังสือ

เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การทำงานของบุคคลสำคัญในวงการหนังสือด้านต่างๆ ด้วยการตั้งกองทุนสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพด้านหนังสือเป็นพิเศษ บุคคลสำคัญขั้นต้นในวิชาชีพด้านหนังสือ อาทิ

- นักเขียน (รวมทั้งนักเขียนปากเปล่า หรือนักเขียนที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้)
- นักแปล (รวมทั้งนักแปลภาษาไทยสู่ภาษาอื่น)
- บรรณาธิการ บรรณาธิการต้นฉบับ บรรณาธิการต้นฉบับแปล ผู้ตรวจทานต้นฉบับ
- ผู้วาดภาพประกอบ ภาพปก การ์ตูน และผู้จัดรูปเล่ม
- นักวิจารณ์หนังสือและวรรณกรรม

๑.๕ จัดระบบฐานข้อมูลองค์กรที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ

เพื่อเป็นแหล่งกลางในการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาด้านหนังสือสำหรับหน่วยงานเกี่ยวข้อง

- สำนักพิมพ์ โรงพิมพ์
- สายส่ง ผู้จัดจำหน่ายหนังสือ
- ผู้ผลิต ผู้จำหน่ายกระดาษ
- ผู้ผลิต ผู้จำหน่ายอุปกรณ์การพิมพ์ต่างๆ

- ผู้ประกอบการเกี่ยวข้องกับหนังสือ (ร้านเย็บกี่ ร้านทำปกแข็ง ร้านไสกาว ฯลฯ)
- ร้านจำหน่ายหนังสือ

๑.๖ จัดตั้งสำนักพิมพ์แบบอย่าง

เพื่อจัดพิมพ์หนังสือดีและหนังสือสำคัญของชาติ เป็นแบบอย่างแก่สำนักพิมพ์อื่นๆ วางจำหน่ายทั่วไปในราชอาณาจักร และแจกจ่ายแก่ห้องสมุดและห้องหนังสือทั่วประเทศ

๑.๗ ส่งเสริม สนับสนุนบุคลากรในวิชาชีพหนังสือ

เพื่อให้วงการหนังสือพัฒนาได้อย่างครบถ้วน หรือครบวงจร ควรกำหนดแผนงานถาวรในการส่งเสริมสนับสนุนผู้ประกอบการวิชาชีพด้านหนังสือไปพร้อมกัน เช่น นักเขียน (นักแปล นักเขียนปากเปล่า นักเล่านิทาน นักค้นคว้ารวบรวม นักวิจัย นักวิชาการ)-->บรรณาธิการต้นฉบับ (บรรณาธิการต้นฉบับแปล)-->บรรณาธิการ -->นักวาดภาพประกอบ-->ผู้จัดรูปเล่ม-->ผู้ตรวจทาน-->สำนักพิมพ์-->โรงพิมพ์ ทั้งระบบ -->สายส่ง -->ร้านขายหนังสือ -->นักวิจารณ์หนังสือและวรรณกรรม -->บรรณารักษ์-->ผู้สอน -->ผู้เรียน -->ผู้อ่าน

นอกจากแผนงานข้างต้นแล้ว ควรพิจารณาแผนงานเร่งด่วนและจำเป็น เช่น การรวบรวมต้นฉบับจากนักเล่าเรื่อง นักเล่านิทาน ผู้อาวุโสในภูมิภาคต่างๆ การแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ด้านวรรณกรรมให้ชัดเจนและเป็นธรรม ฯลฯ

๒. ประสานงาน และดำเนินการ

๒.๑ ประสานงานกับหอสมุดแห่งชาติเดิม เพื่อพัฒนาระบบหนังสือของประเทศ

- เชื่อมต่อเครือข่ายข้อมูลหนังสือระหว่างหอสมุดแห่งชาติและศูนย์บริการหนังสือของสถาบันหนังสือแห่งชาติ ให้สืบค้นหนังสือในหอสมุดแห่งชาติเดิม ด้วยระบบอินเทอร์เน็ตได้

- ปริวรรตหนังสือเก่า หนังสือโบราณที่มีคุณค่า เป็นภาษาปัจจุบัน และจัดพิมพ์เผยแพร่

• ทำสำเนา ถ่ายภาพ พิมพ์เลียนแบบหนังสือเก่า หนังสือโบราณเพื่อเผยแพร่

๒.๒ ประสานงานกับสถาบันการศึกษา เพื่อผลิตบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพหนังสือให้เพียงพอ ต่อการขยายตัวของระบบหนังสือในประเทศ ให้ผู้ปฏิบัติและทำงานด้านหนังสือในอนาคตมีความเข้าใจงานของตน อันจะส่งผลให้หนังสือมีคุณภาพมากขึ้น

• สนับสนุนหลักสูตรผลิตบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถ เข้าใจงานหนังสือและห้องสมุด

ก. หลักสูตร วิชาหนังสือ (ประกอบด้วยวิชาต่างๆ ด้านอักษรศาสตร์ ศิลป และวิชาเฉพาะหนังสือ)

ข. หลักสูตร วิชาบรรณารักษะ บรรณารักษะต้นฉบับ บรรณารักษะต้นฉบับแปล

ค. หลักสูตร วิชาคิดและเขียนวรรณกรรมเยาวชน

ง. หลักสูตร การแปล

จ. หลักสูตร การวาดภาพประกอบ ภาพปก และการ์ตูน

ฉ. หลักสูตร การออกแบบและจัดรูปเล่มหนังสือ

ช. หลักสูตร บรรณารักษะแนวใหม่และส่งเสริมการอ่าน

ซ. หลักสูตร การวิจารณ์หนังสือและวรรณกรรม

• ฝึกงานตามหลักสูตรการศึกษา ในองค์กร และห้องหนังสือ

• รวบรวม ค้นคว้า บันทึก วรรณกรรมปากเปล่า สาระความรู้ท้องถิ่นต่างๆ และจัดพิมพ์เป็นหนังสือ

เผยแพร่ (ในหลักสูตรวิชาหนังสือ วิชาบรรณารักษะแนวใหม่ วิชาคิดเขียนวรรณกรรมเยาวชน ฯลฯ)

๒.๓ ประสานงานกับองค์กรเกี่ยวกับหนังสือและวรรณกรรม

• กระทรวงศึกษาธิการ ด้านการอ่านหนังสือนอกเวลาและการใช้ห้องสมุดโรงเรียน ตลอดจนจัดการอบรมครู และประสานงานด้านหนังสือในหน่วยงานของ

กระทรวงศึกษาธิการ

- กระทรวงวัฒนธรรม รวบรวมข้อมูลด้านหนังสือ ศิลปะ วัฒนธรรม เป็น e-book ฯลฯ

- กระทรวงพัฒนาการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อประสานงานและสนับสนุนระบบห้องหนังสือการเคหะแห่งชาติ

- สมาคมภาษาและหนังสือ เพื่อประสานงานด้านวิชาการ

- สมาคมนักเขียน เพื่อเป็นศูนย์กลางเสนอผลงาน สนับสนุนการทำงาน ตั้งกองทุนสำหรับนักเขียน

- สมาคมผู้จัดพิมพ์และจำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย เพื่อประสานงานการกำหนดราคาหนังสือ และพัฒนาตลาดหนังสือ

- สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย เพื่อประสานงานด้านบรรณารักษ์ของสมาคม

- สมาคมนักแปลและล่าม เพื่อร่วมมือสนับสนุนด้านวิชาการการแปลและการตรวจแก้ต้นฉบับ ตลอดจนด้านลิขสิทธิ์ต้นฉบับแปล

- สมาคมการอ่านแห่งประเทศไทย เพื่อร่วมมือสนับสนุนด้านกิจกรรม

- สมาคมนักกลอนแห่งประเทศไทย เพื่อร่วมมือสนับสนุนด้านกิจกรรมของสมาคม

- ราชบัณฑิตยสถาน เพื่อผลิตหนังสือของราชบัณฑิตฯ พจนานุกรมหมวดต่างๆ และหนังสืออื่นๆ แจกจ่ายแก่ห้องสมุดและห้องหนังสือทั่วประเทศอย่างพอเพียง

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อดูแลลิขสิทธิ์ของนักเขียน พิจารณาแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ที่คลุมเครือให้การปฏิบัติว่าด้วยกฎหมายลิขสิทธิ์เป็นไปอย่างยุติธรรม

- กระทรวงพาณิชย์ เพื่อประสานงานด้านภาษีอากรวัสดุสิ่งพิมพ์

- กระทรวงการคลัง เพื่อการสนับสนุนด้านงบประมาณ และการผลิตเหรียญที่ระลึก

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ เพื่อประสานงานด้านสถิติเกี่ยวกับหนังสือและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

- การสื่อสารแห่งประเทศไทย เพื่อประสานงานการจัดส่งหนังสือ และจัดทำดวงตราไปรษณีย์ที่ระลึก

- บริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด(มหาชน) เพื่อประสานงานด้านการสื่อสารโทรคมนาคม

- กรมประชาสัมพันธ์ เพื่อประสานงานการประชาสัมพันธ์

- กระทรวงกลาโหม เพื่อจัดตั้งห้องหนังสือทหารประจำกรมกองต่างๆ โดยเฉพาะในส่วนภูมิภาค

- หน่วยงานรัฐบาลซึ่งมีสถานที่หรืออาคารไม่ใช้งาน ปรับปรุงเป็นห้องหนังสือท้องถิ่น

- ศูนย์กลางลิขสิทธิ์ในประเทศและต่างประเทศ ประสานงานด้านลิขสิทธิ์

ฯลฯ

๒.๕ ประสานงานกับองค์กรอื่นเพื่อการวิจัย ค้นคว้า เกี่ยวกับหนังสือและการพิมพ์ ตลอดจนการเสนอกฎหมายใหม่อันเกี่ยวกับหนังสือ ลิขสิทธิ์ด้านต่าง ๆ (มิใช่เพียงลิขสิทธิ์ต้นฉบับหรือต้นฉบับแปลเท่านั้น) และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓. สนับสนุนและส่งเสริม

- ตั้งรางวัลประกวดหนังสือ ประกวดต้นฉบับ ประกวดภาพประกอบเรื่องและรางวัลการออกแบบ

- ตั้งกองทุนสนับสนุนนักเขียน และผู้ประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับหนังสือ

- จัดหาสถานที่ทำงานสำหรับนักเขียน ที่ตั้งสำนักงานสำหรับสำนักพิมพ์

- ให้ทุนสนับสนุนการศึกษาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับหนังสือในสถาบันการศึกษา

- สนับสนุนการวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

- สนับสนุนผู้ผลิตหนังสือดี ให้สามารถลดต้นทุนการผลิต

- จัดประชุม สัมมนา ทางวิชาการ เกี่ยวกับหนังสือและแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง

๔. กิจกรรมต่อเนื่อง

• จัดทำเว็บไซต์เพื่อเป็นศูนย์กลางติดต่อสื่อสารแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ
วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับหนังสือ

- เชื่อมโยงเครือข่ายเว็บไซต์ที่เกี่ยวกับหนังสือทั่วโลก
- เป็นศูนย์กลาง ‘หนังสือเสมือน’ (e-book)
- จัดทำวารสารเกี่ยวกับหนังสือเพื่อแจกจ่ายไปยังห้องสมุดทั่วประเทศ
- จัดอบรม สัมมนา เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับหนังสือแขนงต่างๆ แก่ผู้ประกอบการ
วิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

- จัดอบรม ส่งเสริมการดูงาน การศึกษาต่อของบรรณารักษ์ห้องสมุดทั่วประเทศ
- จัดประกวดหนังสือ ต้นฉบับ และการอ่าน
- จัดตั้งรางวัล ‘แห่งชาติ’ แขนงต่างๆ เกี่ยวกับหนังสือ เช่น รางวัลนักเขียนแห่งชาติ
รางวัลนักวาดภาพประกอบ รางวัลนักแปล รางวัลผู้วาดภาพการ์ตูน รางวัลนัก
วิจารณ์ หนังสือและวรรณกรรม

- จัดประกวดห้องสมุดและห้องหนังสือทั่วประเทศ และรางวัลบรรณารักษ์

การบริหารและจัดระบบห้องหนังสือ และสนับสนุนห้องสมุดในประเทศ

๑. การดำเนินงานห้องหนังสือและสนับสนุนห้องสมุด

๑.๑ สถานที่ตั้งห้องหนังสือ

• สถาบันหนังสือแห่งชาติ (เป็นที่ตั้งของสถาบันหนังสือแห่งชาติ และ
ศูนย์บริการหนังสือกรุงเทพฯ)

- ศูนย์บริการหนังสือ (ภูมิภาค)
- ห้องหนังสือชุมชน (รัฐบาล)
- ห้องหนังสือสาขา (เอกชน)
- ห้องหนังสือและห้องสมุดอื่นๆ (ในสังกัดเดิม)
- ห้องสมุดโรงเรียน ระดับประถม มัธยมศึกษา และมหาวิทยาลัย (ในสังกัดเดิม)

- เว็บไซต์กลางของสถาบันหนังสือแห่งชาติ ของศูนย์บริการหนังสือ และเว็บไซต์อื่นๆ

๑.๒ จัดระบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ในศูนย์บริการหนังสือกรุงเทพฯ เป็นแบบแผนแนวทางในระยะแรก และขยายต่อไป

๒. การจัดระบบห้องหนังสือ และสนับสนุนห้องสมุด

๒.๑ ศูนย์บริการหนังสือกรุงเทพฯ (ในอนาคตอาจมีศูนย์บริการหนังสือตามภาคต่างๆของประเทศ)

การจัดห้องหนังสือแนวใหม่คือ การเอื้อประโยชน์แก่ประชาชนอย่างกว้างขวาง ไม่มีขอบเขตจำกัด ยึดถือปรัชญาว่า 'ประชาชนเป็นเจ้าของศูนย์บริการหนังสือและห้องหนังสือทุกแห่ง' ในศูนย์บริการหนังสือกรุงเทพฯ จึงเป็นแบบอย่างการจัดห้องหนังสือแนวใหม่ รวมทั้งทุกสิ่งเกี่ยวกับหนังสือและสรรพวิชาความรู้แขนงต่างๆเท่าที่จะนำมารวมกันได้ ไว้ในสถานที่เดียวกัน รวมทั้งการจัดแสดง ประชุม สัมมนา และเกี่ยวข้องไปถึงวิชาความรู้ด้านศิลปะ และทักษะอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ

ศูนย์บริการหนังสือกรุงเทพฯจัดห้องหนังสือแบบแยกประเภท เพื่อความสะดวก และขยายห้องหนังสือแต่ละประเภท ได้ตามความจำเป็นและความสำคัญในอนาคต

อาคารสถาบันหนังสือแห่งชาติ ประกอบด้วย

- สำนักงานสถาบันหนังสือแห่งชาติ
- ศูนย์บริการหนังสือกรุงเทพฯ
- หอศิลป์แห่งสถาบันหนังสือแห่งชาติ (หอศิลป์ถาวร และหมุนเวียน)
- ห้องหนังสือเฉพาะด้าน และห้องหนังสือรูปแบบต่างๆ
- หอประชุมและสถานที่จัดแสดงด้านศิลปะอันเกี่ยวข้องกับหนังสือและ

วรรณกรรม

- ห้องประชุมสัมมนาสำหรับหน่วยงาน คณะบุคคล เพื่อการประชุมสัมมนาเกี่ยวกับหนังสือ

- ที่ทำงานสำหรับนักเขียน
- ศูนย์เก็บหนังสือที่จำเป็น
- ที่ตั้งสำนักงานสาขาของสำนักพิมพ์ต่างๆ ที่ตั้งสำนักงานสาขาของสมาคมที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ

๒.๒ ห้องสมุดสังกัดจังหวัด (รวมทั้งกรุงเทพมหานคร)

เป็นห้องสมุดท้องถิ่น บริหารงานโดยหน่วยงานในท้องถิ่น ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันหนังสือแห่งชาติ

- ห้องสมุดจังหวัด
- ห้องสมุดอำเภอ / เขต
- ห้องสมุดตำบล

๒.๓ ห้องสมุดโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

- โรงเรียนประถมศึกษา
- โรงเรียนมัธยมศึกษา
- สถานศึกษาอื่นๆ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เช่น โรงเรียนเอกชน

๒.๔ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย

สถาบันหนังสือแห่งชาติให้ความร่วมมือและสนับสนุนแก่ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ตามที่ได้รับคำร้องขอและเห็นควรและเสนอแนะแนวทางการจัดระบบหนังสือหมุนเวียน

๒.๕ ห้องหนังสือชุมชน (ของรัฐ) เช่น ห้องหนังสือหมู่บ้านการเคหะ

๒.๖ ห้องสมุดหรือห้องหนังสือพิเศษ เช่น ห้องหนังสือโรงเรียนสอนคนตาบอด ห้องหนังสือวัด ห้องหนังสือศาสนาห้องหนังสือกองทัพต่างๆ ห้องหนังสือเรือนจำ ฯลฯ

๒.๗ ห้องหนังสือสาขา *

เป็นการจัดห้องสมุดแนวใหม่ ในหมู่บ้านจัดสรร ชุมชน ศูนย์การค้า หรือสถานที่อื่น ที่สถาบันฯ ไม่อาจดำเนินการได้เอง ระบบจัดการ คือ

- เอกชนเป็นผู้ดำเนินงานด้านสถานที่ และเป็นผู้ลงทุน ในบริเวณหมู่บ้านจัดสรร ชุมชน หรือบริเวณแหล่งการค้าของเมืองใหญ่

- สถาบันหนังสือแห่งชาติเป็นผู้สนับสนุนหนังสือ อาจจัดเป็นการเช่าซื้อราคาถูก หรือสนับสนุนหาหนังสือให้

- ระบบยืมหนังสือเป็นลักษณะการเช่า เช่นเดียวกับร้านให้เช่าหนังสือ เพื่อให้ผู้ดำเนินงานมีรายได้เลี้ยงตัวเอง แต่สถาบันฯจะต้องควบคุมอัตราค่าเช่าหนังสือไม่ให้แพงเกินไป และกำหนดประเภทของหนังสือที่ไม่ควรมีในห้องสมุด

๒.๘ ศูนย์หมุนเวียนหนังสือ *

เพื่อประหยัดงบประมาณซื้อหนังสือ กรณีงบประมาณไม่พอ จำนวนหนังสือจำกัด หรือเหตุผลเพื่อให้ชุมชนมีความสัมพันธ์กัน นอกเหนือจากความสัมพันธ์ปกติ (จะได้ผลดีในการป้องกันการระบาดของยาเสพติด ไม่ต้องรณรงค์) ควรจัดระบบหมุนเวียนหนังสือ ดังนี้

- ระบบหมุนเวียนระหว่างโรงเรียนในตำบล โรงเรียนประจำอำเภอ ภายในจังหวัดเดียวกัน ช่วยให้เกิดกิจกรรมอื่นๆตามมา เช่น แข่งขันกีฬา ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนต่างโรงเรียน การแลกเปลี่ยนหรือร่วมจัดกิจกรรมด้านเกษตรกรรม หัตถกรรม การบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ และจัดกิจกรรมตลาดนัดนักเรียน การแข่งขันกีฬา ระหว่างโรงเรียน จัดกิจกรรมด้านความรู้หรือวิชาการแขนงต่างๆ ในวาระเดียวกันกับการหมุนเวียนหนังสือ

- หมุนเวียนหนังสือระหว่างมหาวิทยาลัย ทำให้เกิดการจัดอภิปราย สัมมนา บรรยายทางวิชาการ ระหว่างคณะที่เกี่ยวข้อง ต่างมหาวิทยาลัย

- หมุนเวียนหนังสือระหว่างห้องหนังสือใกล้เคียงทั่วไป เกิดการติดต่อประสานกันระหว่างชุมชน ตำบล อาจต่อเนื่องไปถึงการติดต่อแลกเปลี่ยนด้านอื่นๆเช่น ความรู้ ด้านเกษตรกรรม หัตถกรรม ศาสนา ฯลฯ

๒.๙ ศูนย์ส่งเสริมการอ่าน *

เพื่อให้การอ่านของชาติดำเนินไปอย่างพร้อมเพรียงและมั่นคง สถาบันหนังสือแห่งชาติ จำต้องวางแผนดำเนินการด้านนี้ มีหน่วยงานเฉพาะ ถ่ายทอดวิธีการส่งเสริม

การอ่านแก่สถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง พร้อม ๆ กับการดำเนินงานในหลักสูตร
บรรณารักษ์แนวใหม่ ให้การผลิตบุคลากรตรงเป้าหมายและไม่สูญเปล่า ตลอดจนมี
การฝึกงานในทุกสาขาวิชาที่เรียน

ศูนย์ส่งเสริมการอ่าน มีหน่วยงานหลักดูแล

- หน่วยส่งเสริมการอ่านกลาง จัดกิจกรรมอบรมแก่หน่วยงานและบุคคลทั่วไป
ในส่วนกลาง

- หน่วยส่งเสริมการอ่านภูมิภาค ควรเริ่มที่โรงเรียนและหน่วยงานปกครอง
เพื่อกระจายความรู้แก่นักเรียนและประชาชนทั่วไป

สำนักพิมพ์สถาบันหนังสือแห่งชาติ

ดำเนินงานผลิตหนังสือเช่นเดียวกับสำนักพิมพ์ทั่วไป ยึดถือหลักเกณฑ์การ
เป็นสำนักพิมพ์แบบอย่าง ผลิตหนังสือดี มีคุณภาพ ตั้งราคาขายอย่างยุติธรรม เพื่อ
ให้หนังสือมีค่าในอดีตของชาติกระจายออกไปยังห้องสมุดและห้องหนังสือทั่วประเทศ
ประชาชนทุกภาคจะได้อ่านหนังสือทำนองเดียวกันอย่างเท่าเทียมกัน

๑. จัดพิมพ์หนังสือของชาติ เพื่อแจกจ่ายไปยังห้องหนังสือและห้องสมุดต่าง ๆ
ส่วนหนึ่งเพื่อจำหน่าย ได้แก่

๑.๑ หนังสือพระราชนิพนธ์ในอดีต

๑.๒ หนังสือวรรณคดี

๑.๓ หนังสือเก่าจากหอสมุดแห่งชาติ และหอจดหมายเหตุ

๑.๔ หนังสืออมตะของไทย

๑.๕ หนังสือที่ปริวรรตจากหอสมุดแห่งชาติ และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

๑.๖ หนังสือจัดพิมพ์จากผลงานวิจัยที่มีประโยชน์

๑.๗ หนังสือที่จัดทำต้นฉบับจากนักเขียนปากเปล่าทั่วประเทศ

๑.๘ หนังสือของราชบัณฑิตยสถาน

๒. จัดพิมพ์หนังสือแปลรวมทั้งเรื่องอมตะประเภทต่างๆของต่างชาติ แจกจ่าย

แก้ห้องสมุดและจำหน่าย

๓. จัดทำหนังสือประเภทอื่น ๆ นอกจากหนังสือเล่ม (Book) ตามความเหมาะสม
๔. ผลิต e-book และแปลงรูปหนังสือเป็นสื่อ Multimedia

การบริหารงบประมาณ

๑. งบประมาณที่มีอยู่เดิม

แนวความคิดการจัดระบบหนังสือของชาติเป็นหน่วยรวม ด้วยการนำงบประมาณหนังสือของชาติที่มีอยู่มาบริหารใหม่ สถาบันหนังสือแห่งชาติเป็นผู้จัดซื้อปริมาณมาก ซึ่งจะได้รับส่วนลดตั้งแต่ ๒๕-๔๐% และนำเงินส่วนต่างที่เหลือมาใช้ในการบริหารงานและดำเนินงานด้านอื่น ๆ ในสถาบันหนังสือแห่งชาติ เช่น ตั้งกองทุนสำหรับนักเขียน ดำเนินงานเพื่อลดต้นทุนการผลิตของสำนักพิมพ์เล็ก ๆ ซึ่งผลดีจะเกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมอีกมากในอนาคต ฯลฯ

สถาบันการศึกษาและหน่วยงานรัฐบาลต่าง ๆ ยังเป็นผู้เลือกหนังสืออันมีประโยชน์แก่ห้องหนังสือและผู้ใช้ตามความต้องการเช่นเดิม

กล่าวโดยสรุปก็คือ กลไกการจัดตั้งและดำเนินงานสถาบันหนังสือแห่งชาติ อาจไม่ใช้งบประมาณของรัฐบาลเพิ่มขึ้นเลย

๒. งบลงทุนสำหรับอาคารสถานที่

๒.๑ อาคารสำคัญของ 'ศูนย์บริการหนังสือ' และ 'สถาบันหนังสือแห่งชาติ' เป็นการลงทุนระยะยาวเพื่อประโยชน์ในการเริ่มต้นวางรากฐานสติปัญญาของคนในชาติ ก่อนจะไปสู่ความเจริญของภาคเทคโนโลยีสมัยใหม่ และยังเป็นທີ່เชิดหน้าชูตาประเทศชาติด้วย

แต่การลงทุนด้านอาคารสถานที่นี้ หากใช้วิธีตั้งบริษัทร่วมทุน ซึ่งส่วนหนึ่งดำเนินงานด้านธุรกิจ ก็จะได้เงินลงทุนคืนพร้อมผลกำไรภายในเวลาไม่เกิน ๑๕ ปี

๒.๒ ใช้อาคารที่มีอยู่เดิมของทางราชการซึ่งมีอยู่จำนวนมากทั่วประเทศ ปรับปรุงเป็นห้องหนังสือท้องถิ่น หรือห้องหนังสือประชาชน จะประหยัดงบ

ประมาณได้มาก และใช้สมบัติของชาติให้เกิดประโยชน์

๓. งบประมาณในระยะ ๑๐ ปีแรก

ควรจัดหาเงินทุนอุดหนุนเพื่อกำเนินงานด้านสร้างบุคลากร ส่งเสริมการจัดกิจกรรม การศึกษา อบรม ฯลฯ จนกว่าสถาบันหนังสือแห่งชาติจะมีรายได้เลี้ยงดูตนเองในระยะ ๑๐ ปีข้างหน้า จากการบริหารสำนักพิมพ์เอง และกิจกรรมอื่นๆ

๔. จัดหารายได้ที่มีใช่งบประมาณ

ผู้บริหารสถาบันหนังสือแห่งชาติควรมีวิธีหารายได้ด้วยวิธีต่างๆ โดยเฉพาะการดำเนินงานด้านสิ่งพิมพ์ และหนังสือ หรือการผลิตของที่ระลึกต่างๆ เช่น เหรียญที่ระลึก ไปสการ์ด หนังสือ รูปภาพ การให้เช่าสถานที่ในการประชุมสัมมนา ฯลฯ

ผลที่จะได้รับ

๑. ประเทศไทยจะมี ‘ศูนย์บริการหนังสือ’ และ ‘ห้องหนังสือ’ ในความหมายเดียวกันกับอารยประเทศอื่น

๒. คนไทยจะอ่านหนังสืออย่างกระตือรือร้น เมล็ดพันธุ์แห่งการอ่านในเด็กไทยจะงอกงาม รากแก้วแห่งการอ่านจะหยั่งลงบนแผ่นดินนี้อย่างแข็งแรงและมั่นคง

๓. กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นอย่างจริงจัง

๔. คนไทยจะทัดเทียมคนในชาติอื่นอย่างมีราก

๕. การพัฒนาด้านต่างๆ ของประเทศ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และอื่นๆ จะดำเนินไปอย่างราบรื่นและยั่งยืน ฯลฯ

‘การจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี ๑๐๐ แห่ง ในเมืองหลวงกรุงเทพฯ’

(86)

โครงการวิจัย 'ระบบหนังสือหมุนเวียนฯ'

(87)

‘การจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี ๑๐๐ แห่ง ในเมืองหลวงกรุงเทพฯ’

๑ประเทศไทย---หากรัฐบาลไม่ใส่ใจ
เพาะเมล็ดพันธุ์แห่งการอ่าน การเรียนรู้
และสรรพวิชาที่เกี่ยวข้อง
ตลอดจนจัดการด้านความรู้
ความคิด ความเข้าใจใน **ระบบหนังสือ**
ตั้งแต่ราก ให้น้อยลึกลับ ปักโคนมั่นคง ทัวถึง
และไม่คิดเพียงต่อยอดอย่างง่าย ๆ
หรือหวังผลใกล้ ๆ ตื้น ๆ เร็ว ๆ เสียแต่วันนี้
อย่างนับด้วยร้อยปีเลย จวบวารสิ้นโลก
กระทั่งบังเกิดดาวมนุษยชาติดวงใหม่
เราก็จะยังล้าหลังเรื่อง **หนังสือ**
สืบไปชั่วนิรันดร์ ๑